

Positieve Veiligheid

Naar een nieuwe Rotterdamse
veiligheidsstrategie

Marc Schuilenburg
Yvette Schoenmakers
Judith van Zanten

Colofon

In opdracht van: Gemeente Rotterdam, Directie Veiligheid

Foto omslag: Yvette Schoenmakers

Realisatie: Vrije Universiteit Amsterdam

♥2017 Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Deel I: Visie op Positieve Veiligheid	6
Positieve Veiligheid	7
Deel II: Praktijkvoorbeelden	19
Casus I – Agent bijt hond	20
Casus II – Alliantie West-Kruiskade	28
Casus III – De Woonkamer van meneer de Burgemeester	35
Casus IV – De-escalate: beïnvloeding door licht in Eindhoven	41
Deel III: Naar een Rotterdamse strategie van positieve veiligheid	49
Ingrediënten voor een positieve verandering	50
Bronnen casuïstiek	53
Eindnoten	57
Over de auteurs	60

Inleiding

'Ben je vervelend, dan krijg je aandacht. Als je iets positiefs doet, niet'.

(Bewoonster op wijkbijeenkomst Hillesluis tegen Burgemeester Aboutaleb)

Hoe kun je op een positieve manier aan veiligheid werken? Dat is de vraag die hier centraal staat. Deze vraag heeft alles te maken met twee kanten die aan veiligheid zitten. Aan de ene kant is er de negatieve kant in de betekenis van onveiligheid. Toezicht, controle en handhaving zijn bekende instrumenten die worden ingezet om onveiligheid te bestrijden. Aan de andere kant heeft veiligheid ook een positieve betekenis. Dan gaat het veel meer om zaken als zorg, vertrouwen en geborgenheid. Deze positieve kant kan op haar beurt worden versterkt.¹

Tussen de negatieve en positieve kant van veiligheid bestaat een zekere spanning, zonder dat beide kanten diametraal tegenover elkaar staan. Zo kan een te sterke nadruk op het bestrijden van onveiligheid leiden tot grotere onveiligheidsgevoelens en minder vertrouwen in de overheid. En dat terwijl Nederland nog nooit zo veilig is geweest als nu. Recente discussies over etnisch profileren en discriminatie door agenten wijzen hierop. De legitimiteit van de overheid – het recht om macht uit te oefenen en de erkenning van dat recht door de bevolking – komt hierdoor onder druk te staan. Dit speelt vooral in superdiverse wijken waar sociale spanningen hoog kunnen oplopen en de veiligheidsproblemen het grootst zijn.

Het Rotterdamse college heeft zich in het programma #Veilig010 tot doel gesteld om bewoners zich de komende jaren veiliger te laten voelen in hun eigen buurt. Hiervoor vraagt ze om andere aanpakken, die de betrokkenheid en deelname van bewoners en ondernemers verbeteren wat betreft veiligheid en leefbaarheid. Een manier hiertoe is meer aandacht voor de positieve kant van veiligheid te versterken. Dit is een nieuwe insteek van het veiligheidsbeleid. Hierbij wordt niet alleen gewerkt aan negatieve veiligheid, maar wordt ook aandacht besteed aan positieve veiligheid.² Het bestrijden van onveiligheid is namelijk iets anders als het versterken van veiligheid. Beide kanten – negatieve en positieve veiligheid – bedienen zich van een andere taal en van andere beleidsinstrumenten. De vraag is dan hoe een positieve benadering in het veiligheidsbeleid kan werken. Op welke manier kun je concreet handen en voeten geven aan positieve veiligheid? Of zoals de Rotterdamse wijkagent Wilco Berenschot het stelt: 'Hoe kun je omstandigheden creëren dat een rups een vlinder wordt?'

In dit boekje onderzoeken we routes die Rotterdam kan nemen om te komen tot meer positieve veiligheid. Positieve veiligheid is het versterken van veiligheid door meer aandacht te geven aan positieve factoren van samenleven, zoals zorg, vertrouwen en geborgenheid.³ Dit betekent dat we op zoek gaan naar alternatieve en innovatieve manieren om naast de klassieke criminaliteitsbestrijding te bouwen aan positieve vormen van veiligheid. Vergelijk het met een stadstuin: het gaat niet alleen om onkruid wieden, je moet ook af en toe een bloemetje planten. Daarnaast daagt het onderzoek uit tot herbezinning op de rol van bestuurders en ambtenaren door 'het denken vanuit een ander jargon' en versterkt het onderzoek de nieuwe Rotterdamse veiligheidsstrategie met een wetenschappelijke basis.

In deel 1 van dit boekje geven we een theoretische achtergrond van positieve veiligheid. Waar komt dit idee vandaan? Op welke theorieën van veiligheid bouwt het voort? Dit geeft een beeld van de concepten en factoren die belangrijk zijn om te komen tot positieve veiligheid. In deel 2 duiken we de praktijk in. We beschrijven vier concrete casussen van hoe positieve veiligheid in de wijk gestalte kan krijgen. In deel 3 beschrijven we op basis van een analyse van literatuur en praktijk wat de belangrijkste ingrediënten en uitdagingen zijn voor een positief Rotterdams veiligheidsbeleid.

I

Visie op positieve veiligheid

Positieve veiligheid

Veiligheid in Rotterdam

In Nederland heeft Rotterdam een reputatie hoog te houden als het gaat om het veiliger maken van de stad. Vooral als er wordt gekeken naar de objectieve veiligheidscijfers heeft Rotterdam flinke stappen gezet. Aan het begin van deze eeuw had Rotterdam nog een van de hoogste criminaliteitscijfers van het land. Wijken als de Millinxbuurt en Spangen stonden bekend om hun grote drugsproblematiek. Prostitutie op de Keileweg leidde tot veel criminaliteit. Bewoners voelden zich onveilig en zagen de verloedering in hun buurt sterk toenemen. Na de overwinning van de partij van Pim Fortuyn, Leefbaar Rotterdam, tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2002, wordt veiligheid de belangrijkste prioriteit van het college. Er wordt beleid gemaakt onder het motto 'schoon, heel en veilig'. Met meer aandacht voor een strengere naleving van wetten en regels, voor het halen van afrekenbare doelstellingen en voor wijken die een onvoldoende scoren in de Veiligheidsindex. Nieuwe functies zoals 'de Stadsmarinier' en een ruimer arsenaal aan instrumenten zoals 'stedelijke interventieteams' worden ingezet om de onveiligheid te bestrijden. Tegelijk worden steeds meer aanpakken toegepast die een versteviging van de norm- en rechtshandhaving met zich meebrengen, waaronder 'broken windows' en varianten hierop als 'zero tolerance' en 'hotspot policing'.⁴

En Rotterdam boekt successen. De geregistreerde criminaliteit en overlast nemen de laatste jaren sterk af.⁵ De Veiligheidsindex steeg van een 5,6 in 2002 naar een 7,2 in 2014. Die score is gebaseerd op cijfers van politie en gemeente en de beleving van 14.000 Rotterdammers. Sinds 2014 scoren alle Rotterdamse wijken een voldoende op veiligheid. Katendrecht en het Oude Westen zijn de wijken die in de afgelopen jaren het meest vooruit zijn gegaan. Vijf wijken vallen nog wel in de categorie 'probleem', waaronder Hillesluis, Afrikaanderwijk en Bloemhof. Ook de manier waarop Rotterdamse burgers hun veiligheid ervaren, de zogenoemde subjectieve veiligheidscijfers, is aanzienlijk verbeterd. Sinds 2002 is er naast een *crimedrop* ook sprake van een *feardrop*. De gemeten onveiligheidsbeleving daalt en mensen hebben het beeld dat de stad als geheel er een stuk veiliger op is geworden.⁶

Wel valt op dat Rotterdammers zich niet altijd zó veilig voelen als je op basis van objectieve cijfers zou mogen verwachten. Vooral in oude stadswijken in Feijenoord, Charlois en Delfshaven lijken de bewoners de positieve trend die de objectieve cijfers laten zien, niet als zodanig te ervaren.⁷ De veiligheidsbeleving van de bewoners van deze wijken volgt de positieve ontwikkeling van de daling van criminaliteit niet. Ook valt op dat bewoners van verschillende wijken geen groter vertrouwen in de overheid hebben

gekregen. Het vertrouwen in het gemeentebestuur en het vertrouwen in instanties als de politie en de brandweer blijft in een aantal Rotterdamse wijken gelijk of daalt zelfs. Zo is in Bloemhof het vertrouwen in de gebiedscommissie gedaald van 47% in 2014 naar 41% in 2016. Het vertrouwen van bewoners in het gemeentebestuur is in dezelfde periode in Hillesluis afgenomen van 48% naar 44%.⁸

Zowel de beleefde onveiligheid als de onvrede van burgers over de overheid leiden tot een toenemende druk op het veiligheidsbeleid in termen van gezag en legitimiteit. Wat kan meer aandacht voor positieve veiligheid hierin betekenen?

Positieve veiligheid

In de literatuur wordt een onderscheid gemaakt tussen *negatieve veiligheid*: veiligheid in de betekenis van criminaliteit- en overlastbestrijding; en *positieve veiligheid*: het aandacht geven aan positieve factoren van samenleven, zoals zorg, vertrouwen en geborgenheid.⁹

Negatieve veiligheid is in Nederland lang het dominante verhaal geweest. Het draait hierin vooral om repressieve veiligheidsmaatregelen met de boodschap dat criminaliteit harder moet worden aangepakt en dat er strenger moet worden gestraft. Drie zaken vallen hierin op. Allereerst de neiging van bestuurders om steeds meer wetten en maatregelen te willen maken waarmee onveiligheid kan worden bestreden. Bekende voorbeelden hiervan zijn de Rotterdamwet, strafbaarstelling van illegaliteit, en de introductie van containerdorpen voor gezinnen die teveel overlast geven in hun buurt. Ten tweede de verruiming van reeds bestaande wetgeving en maatregelen, denk aan preventief fouilleren en het gebruik van bewakingscamera's. Als derde valt op de taal waarin over veiligheid wordt gesproken. Dat is een negatieve taal met een sterke militaristische inslag. Oorlogstaal, doorspekt met termen als 'bestrijden', 'bevechten', 'tegenhouden' en 'aanpakken'. Zo zijn er in Rotterdam geen 'projectleiders', maar 'Stadsmariniers'; geen 'doelen', maar 'targets'; geen 'buurtteams', maar 'interventieteams'; geen 'veiligheidsbeleid', maar een 'veiligheidsaanpak'.¹⁰

Tegelijk is er een groeiend besef dat de zo gewenste veiligheid niet dichterbij komt door regels, straffen en de wapenstok alleen. Sterker nog, de overtuiging groeit dat de basis van een leefbare samenleving evenzeer wordt gevormd door het verstevigen van vertrouwen, zorgzaamheid en verbondenheid: de positieve invulling. Aan negatieve veiligheid kleeft namelijk een aantal beperkingen en nadelen. Denk maar eens aan de inzet van het strafrecht. Het is bekend dat van gevangenisstraf in termen van resocialisatie niet veel heil te verwachten is. Celstraf verhoogt de kans op recidive aanzienlijk. Ook maatregelen als 'hotspot policing' en de inzet van etnisch profileren hebben negatieve kanten. Mensen van etnische afkomst lijken vaker te worden gecontroleerd, ook als ze niet iets strafbaars doen. Zo was er veel ophef over de staande

houding van rapper Typhoon omdat 'zijn profiel' niet overeenkwam met 'de dure auto' waarin hij reed. De politie bood hiervoor later haar excuses aan. En wat als er al honderd bewakingscamera's in de openbare ruimte hangen? Wat is het effect van dan nog eens vijftig extra? Anders gezegd, de vraag is hoeveel meer winst er nog kan worden geboekt met het overwegend negatieve instrumentarium van het veiligheidsbeleid. In hoeverre loopt het 'bestrafen, verbieden en beboeten' tegen zijn grenzen aan?

In de afgelopen jaren is er meer aandacht gekomen voor manieren om op een positieve wijze omstandigheden te creëren die bijdragen aan veiligheid. Idee hierachter is dat veiligheid niet alleen draait om het bestrijden van onveiligheid. Veiligheid gaat ook over zaken die het leven beter of prettiger maken. Je ergens thuis voelen (*belonging*) bijvoorbeeld roept een gevoel van veiligheid op. Net als de mate van verbondenheid met de wijk waarin je woont en de relaties die je deelt met andere bewoners.¹¹ Dit betekent dat veiligheid zich net zo goed organiseert rondom zachtere principes van samenleven: verbinding, empathie en zorg. Sociale waarden als betrokkenheid, zorg en vertrouwen dragen hierin bij aan de ervaring van een prettige en veilige omgeving. Met positieve veiligheid wordt daarmee aangesloten bij een diepere intuïtie die nog aan de etymologie van het woord 'veiligheid' in het Nederlandse taalgebied is af te lezen: het Middelnederduitse 'velich' en het Oudfrieze 'felig' betekent zoveel als 'trouw', 'dierbaar' en 'vriendelijk'. Dezelfde betekenissen keren ook terug in het Duitse *Geborgenheit*, dat in het Engels vaak met 'security' wordt vertaald. Het Duitse *Geborgenheit* drukt een positieve kant van veiligheid uit – je op een plek bevinden die onderdak en beschutting biedt.

Naast de negatieve definitie – burgers ergens *tegen* willen beschermen – kan veiligheid dus ook worden begrepen op een meer inclusieve, affirmatieve manier. In het laatste geval gaat het om bescherming *door* elkaar in plaats van aandacht te hebben voor hoe mensen zich het beste *tegen* elkaar kunnen beschermen.¹² Concreet kan hierbij worden gedacht aan hoe informele netwerken op wijkniveau opvang en zorg bieden, maar ook hoe positieve rolmodellen als mentor kunnen dienen voor risicjongeren in kwetsbare wijken. Let wel: het gaat hierbij niet alleen om andere typen maatregelen. Ook de taal is anders waarin wordt gesproken als het gaat om de aanpak van de leefbaarheid en veiligheid van de wijk. De term 'banaliteit van het goede' geeft hieraan uitdrukking. We zijn sterk geneigd om vooral in termen van angst en kwaad te denken. Maar naast de 'banaliteit van het kwaad' is ook de 'banaliteit van het goede' van toepassing op de mens. Zo vinden er iedere dag ontelbare uitingen van solidariteit en hulpvaardigheid plaats die van grote invloed zijn op de kwaliteit van onze onderlinge omgang.¹³

Internationale politiek

De aandacht voor positieve veiligheid komt niet uit de lucht vallen. In de internationale politiek is al sinds het begin van de jaren 1990 een opvallende koersverschuiving zichtbaar richting meer positieve manieren om veiligheid te verbeteren. Die verschuiving hangt samen met de wens van de Verenigde Naties om positiever over het begrip 'veiligheid' te denken. Heel lang stond 'veiligheid' synoniem voor de veiligheid van een land en het beëindigen van bedreigingen van buitenaf. Vrede was dan niets anders als de afwezigheid van oorlog of een gewapende strijd. Nu wordt internationaal steeds meer benadrukt dat vrede veel meer is dan het stoppen van conflicten en dat de veiligheid van mensen ook een onderdeel is van de vrede in de wereld. De Verenigde Naties noemen dit 'menselijke veiligheid' (*human security*).¹⁴ Kern hiervan is de veiligheid van de mens en de gemeenschap waarin hij of zij leeft.

De woorden veranderen. Maar ook de daden. Wat opvalt is dat de Verenigde Naties pleit om vrede positief te versterken vanuit de kracht van de gemeenschap. In plaats van te kiezen voor reactief en militair beleid om vrede te bereiken, moet het gaan om 'vredesopbouw' (*peacebuilding*) en het werken aan factoren die een positieve invloed hebben op veiligheid. Dit neemt niet weg dat militair ingrijpen soms nodig kan zijn om burgers te beschermen in levensbedreigende situaties. Maar volgens de Verenigde Naties loont het meer om te investeren in vrede. Juist hierdoor kunnen mensen zich optimaal ontplooien en van hun vrijheid genieten. Dit betekent dat er minder moet worden gehamerd op het bestrijden van bedreigingen van buitenaf die onze veiligheid in gevaar brengen. Daarentegen moet er juist meer worden gewerkt aan positieve factoren van vrede en veiligheid.

Een volledige opsomming van alle positieve factoren van veiligheid is niet te geven. Relevant is dat de Verenigde Naties in ieder geval zaken willen aanpakken zoals vuil drinkwater, instabiele economie, geen onderdak, schending van de mensenrechten, vervuild milieu, etnische spanningen of huiselijk geweld. In het rapport *Human security Now* (2003) worden twee strategieën genoemd om hieraan te werken: 'protection' en 'empowerment'. In de eerste strategie nemen nationale staten het voortouw om burgers te beschermen tegen bedreigingen waarover burgers geen controle hebben, bijvoorbeeld vuil drinkwater. De tweede strategie spreekt mensen aan op hun eigen potenties en vraagt ze om die in te zetten voor de verbetering van hun leven en eigen omgeving. Bijzonder is dat zo de focus verschuift van het denken in tekorten naar het vermogen van mensen zelf en hun bredere omgeving om zaken positief te veranderen. Dit maakt dat het concept *human security* om de volgende aspecten draait: mens georiënteerd, multi-sectoraal, alomvattend, context-specifiek en gericht op preventie.

Drie thema's

Om veiligheid op een positieve manier te verbeteren, is het nodig inzicht te krijgen in de specifieke context waarbinnen positieve veiligheid kan worden toegepast. Drie onderwerpen springen eruit: burgerparticipatie, omgeving en overheid. Deze onderwerpen zijn niet limitatief en overlappen elkaar ook gedeeltelijk. De keuze is vooral ingegeven door het feit dat in de literatuur veel aanknopingspunten zijn te vinden hoe positieve connotaties van veiligheid – geborgenheid, zorg, vertrouwen – binnen deze onderwerpen kunnen worden verstevigd.

(1) Burgerparticipatie, sociale cohesie en collectieve weerbaarheid

Het veiligheidsbeleid staat bol van kreten als 'van onderop', 'burgerkracht' en 'de burger aan zet'. 'De burger doet er weer toe', is kort samengevat het uitgangspunt om de betrokkenheid van bewoners bij de veiligheid en leefbaarheid van hun wijk te versterken. In de politiek heet dit 'burgerparticipatie', de wens dat burgers een actievare bijdrage gaan leveren aan publieke taken of voorzieningen van algemeen belang.¹⁵ Koning Willem Alexander gebruikte de term in zijn troonrede van 2013, waarin hij sprak over de overgang van de klassieke verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving.

De grote winst van burgerparticipatie ligt in het versterken van de sociale cohesie. Sociale cohesie is een paraplueterm met minstens vier dimensies: (1) het hebben van gemeenschappelijke normen en waarden; (2) het uitoefenen van sociale controle; (3) sociale interactie tussen bewoners en (4) identificatie met de buurt.¹⁶ Het belang van een sterke sociale cohesie volgt uit de sociale desorganisatietheorie.¹⁷ Sociale desorganisatie wijst op de afwezigheid van gemeenschappelijk normen en waarden, weinig onderling vertrouwen en weinig bereidheid van burgers om in te grijpen wanneer ze overlast of criminaliteit zien, bijvoorbeeld openbaar dronkenschap, het spuiten van graffiti, of mensen die afval op straat gooien. Omstandigheden die sociale desorganisatie kunnen vergroten zijn een grote etnische heterogeniteit, een hoge verhuismobiliteit en een sterke sociaaleconomische achterstand van de wijk. Deze kunnen ertoe leiden dat bewoners minder op elkaar letten en samen minder maatschappelijk relevante activiteiten ondernemen.

Sterke sociale bindingen moeten zorgen voor een sterker gevoel van vertrouwdheid in de buurt en solidariteit onder de bewoners. Robert Sampson en zijn Amerikaanse collega's gebruiken hiervoor de lastig te vertalen term 'collective efficacy', dat zoveel betekent als 'collectieve weerbaarheid' of 'collectieve zelfredzaamheid'. Op basis van onderzoek naar ruim 300 buurten in Chicago komen zij tot de conclusie dat de combinatie van enerzijds positieve waarden als solidariteit en vertrouwen en anderzijds de wil van bewoners om in te grijpen in overlastgevend en crimineel gedrag, een grote bijdrage levert aan de veiligheid van een wijk. Zo leidt meer sociale cohesie tot minder

criminaliteit. Tegelijk stelt Sampson dat in wijken met een grote sociale cohesie er meer bewoners participeren in activiteiten met betrekking tot veiligheid en leefbaarheid.

Bewoners kunnen op verschillende manieren participeren in het veiligheidsvraagstuk. We onderscheiden vier niveaus: (1) raadplegen, (2) coproduceren, (3) meebeslissen en (4) zelfbeheer. In Nederland doen burgers vooral mee op de eerste twee niveaus van 'raadplegen' en 'coproduceren'. Zo worden ze gevraagd om informatie te delen met de politie in een opsporingsonderzoek naar woninginbraken, via het project 'Burgernet' bijvoorbeeld. Een ander voorbeeld van 'coproduceren' zijn Marokkaanse buurtvaders die probleemjongeren aanspreken op hun gedrag om ze weer in het gareel te krijgen. Het Rotterdamse project Buurt Bestuurt is een voorbeeld van 'meebeslissen', de derde trede van participatie. Burgers benoemen hierin de belangrijkste problemen in hun wijk waarna politie en gemeente die problemen in samenspraak met de bewoners aanpakken. In dit geval oefenen burgers direct invloed uit op het beleid van de overheid door gebruik te maken van inspraak. Tot slot is er de vierde vorm van burgerparticipatie, 'zelfbeheer'. Hierin nemen bewoners zelf het voortouw om problemen als leegstand, hangjeugd en drugsoverlast aan te pakken. Een voorbeeld hiervan is het Rotterdamse wijkprogramma 'Mooi, mooier Middelland' waarin de bewoners onder het motto #wedenhetzelfwel de locaties en de thema's hebben benoemd waar ze de komende jaren positief verschil willen maken.

Het versterken van de sociale cohesie biedt een goed antwoord op overlast en criminaliteit en beleefde onveiligheidsgevoelens van bewoners. Maar er bestaat nog veel onduidelijkheid over de manier waarop sociale cohesie kan worden versterkt. Zo geeft het begrip 'sociale cohesie' weinig aanknopingspunten voor het realiseren van burgerparticipatie rond veiligheid. Van Stokkom spreekt in dit verband over 'sociologische reflexen' die de weerbarstigheid van de grootstedelijke problematiek miskennen.¹⁸ In wijken met lage inkomens, etnische heterogeniteit en veel verloedering is het namelijk zeer lastig om bewoners te laten deelnemen aan het veiligheidsbeleid. Zo laten evaluaties van Buurt Bestuurt zien dat het moeilijk is om een representatief aantal bewoners van een achterstandswijk zover te krijgen om mee te doen aan Buurt Bestuurt.¹⁹ Ook wordt erop gewezen dat bepaalde vormen van burgerparticipatie zowel positieve als negatieve gevolgen kunnen hebben. Buurtwachten bijvoorbeeld kunnen een bijdrage leveren aan veiligheid door overlastveroorzakers aan te spreken en te kijken of verdachte personen zich in de wijk ophouden. Maar ze kunnen ook leiden tot stigmatisering van bepaalde groepen, bijvoorbeeld immigranten. Ook kunnen hierdoor angstgevoelens onder bewoners worden vergroot.²⁰ Hierdoor komt de sociale cohesie in de buurt juist onder druk te staan. Tot slot kan er ook te veel sociale cohesie zijn in een wijk. Een te sterke sociale cohesie in een wijk kan leiden tot de uitsluiting van andere groepen en personen en samengaan met een hoog niveau van criminaliteit.

Niettemin blijkt uit diverse studies dat het vertrouwen tussen bewoners en overheid wel toeneemt door burgerparticipatie.²¹ Een belangrijke voorwaarde hiervoor is dat publieke professionals een initiërende en stimulerende rol moeten spelen om bewoners te activeren. Met name daadkrachtige bewoners moeten worden gemobiliseerd.²² Vooral in achterstandswijken is hiervoor extra ondersteuning nodig door politie of vanuit de gemeente. Juist in deze wijken hebben burgers die participeren in veiligheidsprojecten vaak het gevoel dat zij door de overheid onvoldoende worden ondersteund. Bovendien is het er vaak potentieel onveiliger en is het organiserende vermogen er ook minder ontwikkeld.²³ Dit betekent dat de overheid in deze wijken een actieve rol moet vervullen.

Dit alles sluit goed aan bij de bevindingen van de Amerikaanse onderzoeker Patrick Carr van, wat hij noemt, *new parochialism*.²⁴ Uitgangspunt hiervan is dat in wijken met een zwakke sociale cohesie toch een sterke sociale controle kan worden ontwikkeld door de overheid. Hij onderscheidt hierbij drie niveaus van controle. Er is het private niveau dat bestaat uit primaire verbanden, waaronder het gezin en vriendengroepen. Het publieke niveau van controle wordt gevormd door organisaties als de politie en gemeente. Het parochiale niveau van controle bestaat uit lokale netwerken en instituties, waaronder verenigingen, vrijwilligersorganisaties en scholen. Volgens Carr is het zaak dat het parochiale en publieke niveau van controle elkaar beter ondersteunen. Nadruk moet dus niet alleen liggen op het private niveau van controle, maar juist op het samengaan van de andere twee niveaus. Sociale controle ontstaat dan wanneer het publieke en parochiale niveau tegelijk wordt versterkt. Dat maakt de vraag relevant hoe op wijkniveau dergelijke 'bredere gemeenschappen' van buurtbewoners, ondernemers en overheid kunnen worden georganiseerd. In de Rotterdamse casus 'De Woonkamer van meneer de Burgemeester' gaan we hier dieper op in.

(2) Omgeving en nudges

De laatste jaren is er meer aandacht gekomen voor een ruimtelijke benadering van veiligheid en veiligheidsbeleving. Belangrijke vraag daarin is hoe de omgeving om ons heen van invloed is op onze veiligheid en hoe veilig we ons voelen. Aanvankelijk ging het hierbij vooral om buurten als woonlocatie van daders. Inmiddels is er steeds meer aandacht voor specifieke plekken die worden gezien als (potentiële) pleeglocatie van criminaliteit en overlast. Uitgangspunt hierbij is dat de gelegenheid de dader maakt en dat bepaalde plekken relatief eenvoudig en goedkoop zijn te beschermen. Om inbraak te verminderen bijvoorbeeld is het vaak voldoende om simpele bouwkundige en technische maatregelen te treffen. Denk aan extra sloten op de deur en het licht te laten branden. Andere effectieve vormen van situationele preventie zijn de inzet van toezichthouders in

woningcomplexen en het installeren van veiligheidssloten in auto's, gsm's en laptops. In de woorden van Ron Clarke: *'It is easier to change places than people'*.

Een relatief nieuwe situationele preventiemaatregel is 'hot spot policing'. Hierbij worden plekken waar veel criminaliteit voorkomt langdurig en gericht aangepakt, een huizenblok of park bijvoorbeeld of een straathoek met een drankenzaak. Het beleid hierachter is dat het veilig maken van deze 'hot spots' net zolang moet duren totdat er geen sprake meer is van een probleemplek. Volgens de Amerikaanse criminoloog Franklin Zimring is deze vorm van optreden zeer succesvol geweest in de bestrijding van de criminaliteit in New York.²⁵ Maar Zimring waarschuwt ook dat de aanpak van 'hot spots' vooral gebeurt in arme delen van de stad waar minderheden wonen en dat het gepaard gaat met agressieve politiemethoden, zoals *stop-and-frisk* (tegenhouden & fouilleren) waarbij mensen willekeurig mogen worden aangehouden en gefouilleerd op verdenking van criminele activiteiten.²⁶ Onproblematisch is 'hot spot policing' dus niet. Zo worden bepaalde bevolkingsgroepen veel vaker staande gehouden door de politie. Bij 85 procent van de bijna 4,5 miljoen staande houdingen in New York tussen 2004 en 2012 ging het om zwarte mannen en Latino's. In slechts 6 procent hiervan leidde dit tot een arrestatie en in nog eens 6 procent leidde dit tot een dagvaarding.²⁷

Nieuw onderzoek richt zich daarom op positievere manieren van situationele criminaliteitspreventie waardoor mensen zich minder onveilig gaan voelen of minder agressief gedrag vertonen. Meest tot de verbeelding sprekende maatregel hierbij is het geven van positieve prikkels op het gebied van zintuigbeïnvloeding (zicht, gehoor en reuk) in de publieke ruimte. Het concept 'sfeer' speelt hierbij een belangrijke rol. In de literatuur wordt erop gewezen dat veiligheid een relationeel en situationeel proces is dat zich uitdrukt in termen van (atmo)sfeer.²⁸ Lang was het zo dat zintuigbeïnvloeding binnen criminaliteitspreventie op een negatieve manier werd ingevuld. Denk aan de Mosquito die een hoge toon uitstoot om hangjongeren te verjagen van bepaalde plekken. Een ander voorbeeld van een negatieve insteek van zintuigbeïnvloeding is de 'Manilow Methode', waarin het draaien van de muziek van Barry Manilow wordt gebruikt om plekken 'op te schonen' waar jongeren voor veel overlast zorgen.²⁹ Inmiddels dringt het besef door dat ook met positieve prikkels het gedrag van mensen kan worden beïnvloed. Idee hierachter is dat de mens geen rationeel handelende 'homo legalis' is en dat negatieve emoties, waaronder frustratie en woede, een belangrijke aanwijzing zijn voor agressief of ander overlastgevend gedrag. Zo gaat frustratie vaak gepaard met het verliezen van zelfbeheersing en een verhoging van de kans op escalatie.

Dergelijke bevindingen zijn aanleiding geweest voor verschillende studies over zintuigbeïnvloeding, waaronder 'Multisensory Safety' en 'Verkenning beleidsexperimenten lokale veiligheid'.³⁰ De conclusie is dat positieve prikkels van de zintuigen een modererende rol kunnen spelen bij het terugdringen van criminaliteit en overlast. Zo

roepen donkere kleuren boosheid en agressie op. Daarentegen worden lichte kleuren geassocieerd met positieve emoties, waaronder goedheid. Ook blijkt dat mensen die zich in een blauwe of groene omgeving bevinden minder angst hebben als mensen in een oranje of zwarte omgeving. Relevante effecten voor de verbetering van de veiligheid worden gevonden in het versterken van sociaal gedrag, vermindering van stress en agressie, en versterking van veiligheidsgevoelens in het algemeen. Aangetekend moet hierbij wel worden dat de effecten van zintuigbeïnvloeding afhankelijk zijn van individuele kenmerken en culturele achtergronden, de situaties waarin een zintuigelijke prikkel wordt aangeboden, en de associaties die iemand heeft met een prikkel. Jongeren in uitgaansgebieden die onder invloed zijn van alcohol en drugs zullen minder ontvankelijk zijn voor muziek of beïnvloeding met kleuren. Ook personen die van plan zijn om criminaliteit te plegen zullen minder gevoelig zijn voor zintuigbeïnvloeding. Bij ernstige delicten en bij veelplegers zal er dus gewoon streng moeten worden gehandhaafd.

Het geven van positieve prikkels staat bekend als 'nudging'. De term 'nudge' komt uit de gedragspsychologie en is een ander woord voor een klein duwtje in de rug om mensen 'het goede' te laten doen. Beleidsstheorie hierachter is dat burgers niet altijd de juiste keuzes maken. Gedragseconoom Dan Ariely schrijft in *Predictably Irrational* dat burgers voorspelbaar zijn in hun irrationele gedrag.³¹ Zo weet iedereen dat te hard rijden gevaarlijk is en dat te veel eten leidt tot overgewicht. Toch geven we allemaal wel eens hieraan toe. Nudges wijzen gebruikers daarom op een subtiele manier in de goede richting. Dit gebeurt onder meer door witte strepen op de weg aan te brengen die steeds dichterbij elkaar toelopen, waardoor bij de automobilist de suggestie wordt gewekt dat hij steeds harder rijdt, terwijl dat niet het geval is, en hij daardoor zijn voet van het gaspedaal haalt. Als preventief middel werkt dit heel goed, zo blijkt uit onderzoek, want vooral in bochten wordt door de meeste chauffeurs langzamer gereden. Maar denk ook aan kleine eetborden in het bedrijfsrestaurant, gezonde producten op ooghoogte in de supermarkt, muziek op de trap naar de derde verdieping van het kantoor en de vliegstickers in het midden van de wc-pot. Het bijzondere aan deze interventies is dat de vrijheid van burgers hierdoor niet wordt afgenomen om anders te handelen. Dat maakt nudges tot een interessant middel om slimmer na te denken hoe je veilig gedrag kan organiseren en hoe je onveilig gedrag op een positieve manier kan ontmoedigen.

In Engeland is de overheid al een tijdje bezig met het idee dat het positieve 'kunnen' veel effectiever is dan het negatieve 'moeten'. Daar is het *Behavioural Insights Team*, ook wel de 'nudge unit' genoemd, opgericht om de regering adviezen te geven voor het gebruik van nudging als instrument voor het realiseren van overheidsbeleid. Ook in Nederland lijkt de koudwatervrees om met nudges de (beleving van) veiligheid te vergroten langzaam te verdwijnen. Zo is er het *Behavioural Insights Network* waarbij alle ministeries zijn aangesloten. Tegelijk wordt in verschillende steden geëxperimenteerd

met nudges, waaronder in Rotterdam met een eigen *Behavioural Insights Team*. Hier wordt het vervuilgedrag verminderd door afbeeldingen van voetstappen op straat richting groene vuilnisbakken. Met de pianotrap op het metrostation van Rotterdam Centraal worden reizigers aangemoedigd vaker de trap in plaats van de roltrap of lift te nemen. Op Stratumseind, het uitgaansgebied in Eindhoven, is het De-escalatie-project bezig. Hierin wordt geprobeerd met toepassingen van interactieve lichtscenario's (kleur, intensiteit en dynamiek) agressief gedrag onder uitgaanders te verminderen.³² In een aparte casus gaan we dieper in op dit laatste project.

(3) Overheid en vertrouwen

Ondanks de daling van de geregistreeerde criminaliteit en het aantal slachtoffers van criminaliteit laat het oordeel van burgers over het functioneren van organisaties als de gemeente en politie nog veel te wensen over. Het aantal burgers bijvoorbeeld dat een negatief oordeel geeft over de (voor hen zichtbare) politie in hun eigen buurt schommelt volgens de Nederlandse Veiligheidsmonitor al decennia tussen een derde en de helft. Probleem is dat in superdiverse wijken als de Haagse Schilderswijk, de Amsterdamse Bijlmer en in sommige Rotterdamse buurten het contact tussen politie en burger slecht is en er onder de bewoners wantrouwen is richting de politie. Etnische minderheden hebben het idee dat ze selectief door de politie staande worden gehouden of gecontroleerd. Deze situatie is niet uniek voor Nederland. Ook in andere landen, Engeland en Wales bijvoorbeeld, wordt het oordeel van burgers over de politie in hun directe omgeving de laatste jaren niet veel beter.³³

Vertrouwen in het optreden van de overheid is een belangrijke voorwaarde voor een veilige samenleving. Zo is de politie sterk afhankelijk van de aangiften en meldingen door burgers van criminaliteit en overlast. Vertrouwen hangt dus samen met de slagkracht van de politie. Daarnaast geeft het vertrouwen dat burgers hebben in het politieapparaat legitimiteit aan het politieoptreden in de wijk. Ook hangt de mate van vertrouwen in de overheid samen met de veiligheidsgevoelens van burgers. Vertrouwen in de politie leidt tot een vergroting van de veiligheidsbeleving. Tot slot is vertrouwen in de overheid belangrijk vanuit de wens van de overheid dat burgers actief participeren in het veiligheidsbeleid. In het eerste onderwerp – Burgerparticipatie, sociale cohesie en collectieve weerbaarheid – bleek al dat vertrouwen in de overheid leidt tot een grotere bereidheid tot samenwerking.

Hoe kan het vertrouwen worden verbeterd in de overheid? Onderzoek naar vertrouwen in de overheid onderscheidt hiertoe drie factoren. Allereerst is er het sociaal kapitaal als hulpbron voor bewoners. De term 'sociaal kapitaal' bestaat volgens de Amerikaanse politicoloog Robert Putnam uit drie componenten die onderling nauw met elkaar samenhangen: netwerken, gedeelde normen en vertrouwen (onderling en in de

overheid).³⁴ Een afnemend sociaal kapitaal leidt tot minder betrokkenheid van burgers bij publieke instituties en een daling van het vertrouwen in de overheid. Een tweede factor is dat het vertrouwen in de overheid toeneemt wanneer problemen effectief worden aangepakt door verantwoordelijke partijen. Dit staat bekend als de 'performance theorie'.³⁵ Deze theorie komt er kort samengevat op neer dat burgers de overheid steunen en vertrouwen wanneer de overheid uitkomsten biedt waar de burgers ook op rekenen. Vertrouwen en wantrouwen hangen zo samen met goed en slecht overheidsoptreden. Hoe beter de prestaties van de overheid, hoe groter het vertrouwen van burgers in de overheid. Een derde en laatste factor is de manier waarop burgers worden behandeld door de overheid (*procedural justice*). Idee hierachter is dat de beleving van de burgers hoe ze worden behandeld van invloed is op het vertrouwen dat ze hebben in de overheid. Het gaat hierbij onder meer om de rechtvaardigheid van de gehanteerde procedures en de manier waarop de overheid contact heeft met burgers.³⁶

Voor positieve veiligheid zijn de laatste twee factoren het meest interessant. Zij raken namelijk rechtstreeks aan het optreden van de overheid.³⁷ Kijken we naar het optreden van de politie, dan blijkt dat vertrouwen vooral te maken heeft met de wijze van optreden en de bejegening van burgers (*procedural justice*) en veel minder met de impact die agenten hebben op criminaliteit en veiligheid (*performance-based justice*). De burger vindt het vooral belangrijk om respectvol te worden behandeld en is minder geïnteresseerd in de hoogte van het ophelderingspercentage van de politie.³⁸ Ze wil met andere woorden serieus genomen worden. Zo willen burgers in hun contact met de politie de mogelijkheid krijgen om hun kant van het verhaal te vertellen voordat de politie een beslissing neemt.³⁹ Valt er een beslissing, dan moet dat op een rechtmatige en neutrale manier gebeuren. Door burgers eerlijk te bejegenen en met respect te behandelen maakt de overheid duidelijk dat zij 'erbij horen'. Dat laatste is belangrijk in de veiligheidsaanpak van superdiverse wijken en buurten. Zo zijn etnische minderheden vaak gevoeliger voor zaken als ongelijke behandeling en intimidatie door de politie dan autochtonen voor wie 'erbij horen' veel minder een issue is.⁴⁰

Dit alles gaat niet vanzelf. Vertrouwen ontstaat niet uit het niets. Zo stellen burgers het op prijs dat de politie op lokaal niveau herkenbaar en aanspreekbaar is. Dat staat haaks op de huidige trend waarin de politie steeds minder in de wijk is te vinden. Vanwege de sluiting van politiebureaus en het niet op peil krijgen van het beloofde, en wettelijk vastgelegde, aantal wijkagenten (1 op 5.000 inwoners) nemen de zichtbaarheid, benaderbaarheid en aanspreekbaarheid van de politie voor burgers af. Hierdoor komt het vertrouwen in de politie onder druk te staan. Om toch in contact te blijven met wijkbewoners gaat de Rotterdamse wijkagent Wilco Berenschot daarom met bewoners in gesprek door op steeds wisselende plekken in de wijk een tafel en twee stoeltjes neer te zetten. Ook belt hij bij bewoners aan met de vraag of hij bij hen zijn

lunch mag opeten. Op deze manier komt hij op een spontane manier in contact met bewoners en hoort wat er speelt in zijn wijk. Is alleen het contact hebben met burgers belangrijk? Zo simpel is het allerm minst. Hiervoor is al gesteld dat vertrouwen samenhangt met de manier van communiceren door de politie. Dit vraagt om een bijzondere houding van politieagenten. In de houding tegenover burgers worden vooral eigenschappen gewaardeerd als vriendelijkheid, beleefdheid, bezorgdheid, eerlijkheid en behulpzaamheid.⁴¹ Burgers klagen over grof, arrogant en onvriendelijk politieoptreden en onredelijk of oneerlijk gedrag. Discriminatie, intimidatie en excessief geweldgebruik zijn belangrijke factoren die afbreuk doen aan het vertrouwen in de politie.⁴²

Positieve veiligheid in de praktijk

We weten nu wat 'positieve veiligheid' is. Maar wat zijn nu concrete vormen van positieve veiligheid die als voorbeeld kunnen dienen voor een nieuwe werkwijze in het Rotterdamse veiligheidsbeleid? En wat zijn de succesfactoren van die vormen van positieve veiligheid? Om hierop een antwoord te geven hebben we vier casussen onderzocht die ieder een positief verschil proberen te maken in de verbetering van veiligheid in de wijk. Deze casussen worden in het volgende deel van dit rapport beschreven:

1. Agent bijt hond
2. Alliantie West-Kruiskade
3. De Woonkamer van meneer de Burgemeester
4. De-escalate: beïnvloeding door licht in Eindhoven

II

Praktijkvoorbeelden

Agent bijt hond

Casus I – Agent bijt hond

"Ik wilde gewoon weten: wat speelt er in die wijk? Als je uitgaat van de wijkagent die in de haarvaten van zo'n wijk gaat, dan moet je wel weten wat er in zo'n wijk speelt. Ik wilde wat anders gaan doen om met die bewoners in contact te komen."

(Wijkagent Wilco Berenschot)

Wilco Berenschot is geen 'gewone' wijkagent. Hij doet van alles uit om dichterbij de bewoners van zijn wijk, 'het Nieuwe Westen', te komen: een mobiele wijktafel, lunchen bij mensen thuis ('Agent bijt hond'), een Pop-up-politiebureau in de wijk, trimmen met buurtbewoners... Daarbij maakt hij veel gebruik van sociale media en digitale middelen. Wilco twittert, post foto's op Instagram, is lid van WhatsApp-groepen in zijn wijk en skypet met buurtbewoners. Het zijn allerlei manieren om benaderbaar te zijn voor buurtbewoners, erachter te komen wat er echt speelt in de wijk, sociale problemen zoals eenzaamheid en armoede te adresseren, en bewoners met elkaar te verbinden. Hoe werkt Wilco aan het opbouwen van positieve veiligheid? Wat doet hij om het vertrouwen in de overheid te verstevigen?

Weten wat er speelt in de wijk

Als postbode deed Wilco Berenschot veel ervaring op met het maken van contact en omgaan met buurtbewoners. Vijftien jaar geleden ging hij bij de politie aan de slag. Tien jaar geleden begon hij als wijkagent in de Rotterdamse wijk Bospolder/Tussendijken. Daar deed hij positieve ervaringen op met het gezamenlijk twitteren door de wijkagenten vanuit het wijkteam. Sinds vijf jaar is hij wijkagent in 'het Nieuwe Westen'. In het begin kwam hij moeilijk met buurtbewoners in contact. *"Toen speelde bij mij al de gedachte, ik wil wat anders gaan doen om met die bewoners in contact te komen. Dat zat al te broeien."*

Mobiele wijktafel

Aan ideeën heeft Wilco geen gebrek. Het borrelt en het bruist voortdurend. Een van de eerste plannen die hij in de praktijk brengt in zijn nieuwe wijk is 'de mobiele wijktafel'. *"Toen dacht ik al, goh misschien kan ik met een tafeltje met stoeltjes buiten gaan zitten. Dan ben je natuurlijk heel benaderbaar."* Via twitter zet Wilco de vraag uit: 'wie heeft er een tafel en twee stoeltjes?' Binnen een dag heeft hij ze in bezit. En dan gaat hij de straat op.

"Op 12 januari 2013 ben ik bij min zes op de openbare weg gaan zitten met een tafeltje en twee stoeltjes. Toen is het eigenlijk begonnen. Wat ik in gedachten had, 'dan kom je dichterbij', dat was een beleving! Dat was bizar gewoon! Mensen die voorbij kwamen en die ik nog nooit gesproken had, die eigenlijk nooit met de politie in aanraking komen, die toevallig op de openbare weg langs komen, die kwamen zitten aan mijn tafel."

Sommige voorbijgangers gaan vanuit nieuwsgierigheid zelf naar Wilco toe. Wilco nodigt ze uit om te gaan zitten en raakt met ze in gesprek. In andere gevallen roept hij passerende voorbijgangers enthousiast aan. *"Je moet een stap naar voren doen, je moet initiatief nemen. En zo zit het ook met die tafel. 'Dag mevrouw, meneer!'. Mensen vragen dan 'wat is dit allemaal?', en ik zeg, 'dat ga ik u uitleggen!' En voordat je het weet zitten ze aan tafel, er is geen ontsnappen aan. Ik heb allerlei mensen aan die tafel gehad, een kraker, een rechter, een dealer..."*

Op pad met Wilco spreekt hij onder andere met een meneer uit voormalig Joegoslavië die alleen woont. In de straat heeft hij last met mensen die de vogels voeren. En hij ziet wel eens prostituees bij het café aan de overkant komen, een voor Wilco herkenbaar probleem. De man geeft desgevraagd zijn contactgegevens; Wilco belooft nog een keer langs te komen. Wanneer we aan Wilco's tafelgasten vragen wat ze ervan vinden dat Wilco hen zo aan tafel uitnodigt, blijken de voorbijgangers dit helemaal niet raar te vinden. Wilco legt uit wat de positieve ingrediënten zijn van zijn werkwijze. Niet alleen verbindt de tafel, zo legt hij uit. Ze biedt ook een eenvoudige manier om emoties te uiten. Bovendien straalt ze empathie uit naar de bewoners:

"Ik vraag ook weleens aan mensen, 'wat voor gevoel geeft dit je nou?', dan krijg ik weleens 'het lijkt wel een terras, ik mis alleen m'n biertje'. Maar die muur valt weg. Men gaat zitten en boem, men gaat vertellen. Een mobiele wijktafel, het is gewoon een tafeltje met twee stoeltjes, het is de methode op zichzelf dat mensen heel laagdrempelig naar je toekomen."

Agent bijt hond

De mobiele wijktafel was meteen een succes. Maar Wilco vraagt zich af op welke andere manieren hij nog dichterbij buurtbewoners kan komen. Hij vat het plan op om bij mensen thuis te gaan lunchen. *"Toen dacht ik aan 'Agent bijt hond', geïnspireerd op Man bijt hond. Als ik dat ga doen, kom ik nóg dichterbij mensen."* Wilco is gewoon ergens gaan aanbellen. Bij het eerste huis waar hij luncht is de eerste volzin van de man des huizes: *"Nou, het is goed dat u er bent, want aan de overkant zit een hennepkwekerij, die man hiernaast is eenzaam en er wordt veel te hard gereden in de straat."* Wilco staat

versteld van het effect van zijn bezoek; het werkt! Hij gaat ermee door en ontwikkelt een vaste routine. Momenteel heeft hij op zijn iPad een gekleurd rad met alle straatnamen van zijn wijk. We mogen het een keer proberen. Met een draai aan het rad kiezen we een straat om te gaan lunchen. We noemen ook een willekeurig nummer waar we aanbellen. Er wordt opengedaan door een man van ergens in de dertig. Wilco zegt: *"Goedemiddag! Ik ben uw wijkagent en ik heb een brutale vraag: mag ik hier mijn boterham komen opeten?"* De bewoner kijkt een beetje verbaasd, maar zegt dat we welkom zijn en excuseert zich voor de troep. Aan de hand van Wilco's vragen volgt een prettig gesprek. De man vertelt dat hij grafisch ontwerper is, hoe lang hij hier al woont en wat hij van de buurt vindt. Wilco vraagt of hij overlast ervaart, zich weleens onveilig voelt en of hij mensen kent in de wijk die in armoede of eenzaamheid wonen. Intussen eten we onze boterhammen op. Zelf vragen we wat de man ervan vindt dat de wijkagent zo bij hem aanbelt en komt lunchen. Hij moet er even over nadenken, zegt het heel goed te vinden en er eigenlijk geen moeite mee te hebben om ons zo binnen te laten. En dat blijkt de gangbare reactie te zijn. Wilco is al 163 keer gaan lunchen bij buurtbewoners. In al die tijd is hij slechts twee keer geweigerd.

"Ik vind het hartstikke leuk en denk dat het heel goed is. Dat je op deze manier meer zicht krijgt op een heel gemêleerde wijk, waar mensen van verschillende culturen en achtergronden wonen." (Buurtbewoonster, tijdens lunch bij haar thuis)

Pop-up politiebureau

Op een dag zit Wilco in de auto en hoort op de radio dat in de 30 grootste steden veel leegstand is en dat je tegen gereduceerd tarief een winkel kunt beginnen, een zogenaamde 'pop-upstore'. Er gaat een lampje branden: 'Waarom eigenlijk geen pop-up-politiebureau?' Een ideale manier om iets positiefs te doen met de leegstand in de wijk, fysiek aanwezig te zijn op verschillende locaties en de deuren open te zetten voor de buurt. Met toestemming van zijn chef en met hulp van de Stadsmarinier begint hij in december 2014 zijn eerste pop-up politiebureau ('pup') in een leegstaand pandje op het Virulypein. Voor de deur komt een groot bord met de tekst 'Welkom, pop-uppolitiebureau'. Hij krijgt veel media-aandacht en binnen een week wel honderd bezoekers. *"Ook buurtbewoners, die kwamen vragen of ik nog wat nodig had, suiker, koffie.. Daar zit wat achter; je bent eigenlijk de buurman. Zo laagdrempelig is het."*

De pup blijft. Om de 6 à 8 weken verplaatst hij zich naar een ander deel van zijn wijk. Zo leert hij bewoners uit verschillende buurten kennen en weten zij hem op een laagdrempelige manier te vinden. Onlangs is hij verplaatst van het 'Nozempandje' aan de Hooi drift naar het 'Aanschuifkantoor' aan het Burgemeester Meineszplein, vlakbij

koffiebar De Heilige Boontjes. Wilco ontvangt de meest uiteenlopende bezoekers. Een man komt binnen en vraagt of hij een paar vuurwapens kan inleveren. Een mevrouw vertelt vol emotie dat ze op de hoogte is van een verkrachting en dat ze dat vroeger zelf ook mee heeft gemaakt. Wilco brengt haar in contact met de zedenafdeling. "Ze zei 'het politiebureau is te ver weg', te onpersoonlijk is dat dan." Maar ook de conciërge van de woningbouwvereniging, stadswachten, medewerkers van de Roteb en de wijkzuster komen regelmatig even langs op de pup om bij te praten. Op een van de ochtenden dat wij zelf in de pup zijn, komt een jong meisje een gevonden sleutelbos brengen. Later die ochtend komen twee hulpverleners even bijpraten. Vlak voordat we gaan lunchen bij een buurtbewoner loopt Wilco zelf even naar een buurman, om een rol toiletpapier te halen. Het werken vanuit de 'pup' geeft toegang tot een extra wijkdimensie voor de wijkagent, die door het werken van een vaste lokale plek inzicht krijgt in de functie van een pleintje of een buurtwinkel, bepaalde verbindingen tussen bewoners gaat zien en gebeurtenissen in een breder geheel kan plaatsen. Wilco zegt:

"Een wijkagent is in zijn wijk er de hele dag. Of hij nu loopt, fiets, hij spreekt iemand aan, hij gaat misschien naar een melding, en weer naar zijn bureau toe. In die hele dag heeft hij een aantal contactmomenten in de wijk. Als je het vanuit zo'n pup doet, en je staat daar ook voor open, dan komt daar eigenlijk nog een laag bij en die laag is dat je inzicht krijgt in wat heeft zo'n straat nu voor functie? Wat komt daar allemaal langs? Wat speelt daar op microniveau op zo'n straat, op zo'n pleintje? Hoe is de sociale cohesie? Verschillende momentopnames worden dan een film."

Benaderbaar zijn en initiatief nemen: doordringen tot in alle lagen van de wijk

De verschillende dingen die Wilco doet zijn eigenlijk heel eenvoudig. Ze zijn effectief omdat hij zo benaderbaar is voor buurtbewoners. Hij denkt dat mensen behoefte hebben aan gewoon persoonlijk contact. Alle dingen die hij verzint zijn erop gericht om de drempel te verlagen om met een politieman in gesprek te gaan. Ook als daar geen directe 'veiligheidsreden' voor is. "De meldingsbereidheid, het veiligheidsgevoel, dat zit niet alleen in de cijfers, dat is lastig te omschrijven. Ik denk een wijkagent die ze kennen, die een menselijkheid laat zien, die benaderbaar is door de manier waarop je werkt; dat zijn allemaal metaforen om hetzelfde te bereiken." De wijkagent is letterlijk en figuurlijk dichtbij; door zijn werkwijze valt er een afstand weg.

"Ik maak de gekste dingen mee. Dat vier mensen in de rij stonden te wachten. Er was een mevrouw, die sloot steeds bijna als ze aan de beurt was opnieuw achteraan. En uiteindelijk kwam ze bij me en zij ze 'ik word door mijn zoon

geslagen'. Op de een of andere manier ben ik zó benaderbaar, dat ze dat zo vertellen op de openbare weg terwijl er mensen voorbij lopen.. Terwijl je zou denken je kunt naar een politiebureau gaan en dat rustig in een kamer te vertellen op je gemak. Maar dat is te ver weg."

Veel basispolitiewerk is reactief. Aan de hand van meldingen is een dag zo gevuld. Wilco probeert bewust initiatief te nemen, een stap naar voren te doen. Door naast het 'gewone politiewerk' bewoners actief te benaderen en met hen in gesprek te gaan, komt hij hele andere zaken te weten dan die hem via meldingen bereiken. En hij komt hierdoor met heel andere typen buurtbewoners in contact.

"De mensen die niet naar een politiebureau komen, die niet bellen naar de politie, dat zijn wel mensen die in deze wijk wonen en leven, en die hebben meestal een heel ander geluid. Als je nu echt de balans wilt hebben, van wat speelt er nu precies in een wijk, dan zijn die mensen wel ook heel belangrijk. Dus die moet je proberen te bereiken."

Het versterken van leefbaarheid en veiligheid

Dit alles wil niet zeggen dat repressief politiewerk haar beste tijd gehad heeft. Wilco benadrukt dat er duidelijke grenzen gesteld moeten worden aan regelovertredend gedrag, ook door hem. Maar zijn initiatieven verhogen wel degelijk veiligheidsgevoelens onder de buurtbewoners, met name door het verbinden van buurtbewoners via tal van initiatieven. Hij legt dit uit aan de hand van de WhatsApp-groep die vanuit de bewoners tot stand is gekomen:

"Ja dat is waanzinnig! Ik ben geen wetenschapper, maar gevoelsmatig, en als je naar de berichten kijkt, dan denk je 'ja, dit werkt!'. Om een voorbeeld te geven: een buurtbewoner appt, 'er zit iemand aan een fiets'. Een tweede zegt: 'dan moet je 112 bellen'. Een derde zegt: 'wie gaat er mee naar buiten?' Vervolgens zijn er drie buurtbewoners naar buiten gegaan en die hebben die man weggejaagd. Of er appt iemand, 'ik weet niet van wie die auto is, maar er staat een raampje open en het gaat zo regenen'. En dan een reactie: 'ja, die is van mij, dank je wel!'. Of een kat die weg is en na twee dagen teruggevonden wordt aan de andere kant."

Ook het feit dat mensen makkelijker hun zorgen met de politie kunnen delen, vergroot volgens Wilco het veiligheidsgevoel in de buurt:

"Dat mensen naar je toe kunnen komen en aangeven, 'vorige week hebben ze daar in de sloot acht vuurwapens gevonden, ik voel me daar toch niet zo prettig bij'. Ik kan dan wat meer vertellen over dat incident en over de afhandeling. En dan zie je zo iemand echt een last loslaten, die gaat lichter weg. En die gaat dat ook weer thuis vertellen, of aan de buurman. Dat gaat vanzelf. Dat kun je niet in cijfers uitdrukken."

Hoe een rups een vlinder wordt

Bewoners komen ook zelf met ideeën om de leefbaarheid en veiligheid in de buurt te vergroten. Zo zoeken zij Wilco op in zijn pop-up politiebureau en vragen hem of hij een buurt WhatsApp-groep wil helpen oprichten.

"Dat is natuurlijk het ultieme! Ik had dat eigenlijk niet eens in mijn achterhoofd, maar mensen kwamen er zelf mee naar mij toe. Zo is er een WhatsApp-groep ontstaan van 20 tot 25 mensen die rond dat pleintje woonden. Er gingen berichten rond in die groep van 'weet iemand van wie die dubbel geparkeerde auto is want ik kan er niet uit' tot aan 'er zit daar iemand en volgens mij is dat een dealer'. En daar gebeurde echt iets wonderlijks. Omdat ik het niet verzonnen had, maar de bewoners zelf. Er ontstond eerst digitale sociale cohesie, maar daarna kwamen de bewoners ook steeds meer fysiek met elkaar in contact. Dat versterkt elkaar op een gegeven moment."

Dit is waar Wilco naartoe werkt, dat bewoners zelf met ideeën komen, elkaar zelf gaan vinden en hun eigen successen boeken. Instanties als de politie en de gemeente bereiken volgens hem te weinig als zij plannen of projecten 'opleggen' aan een wijk. De rol van gemeente, politie en andere instanties zou moeten zijn dat zij de omstandigheden creëren waarin de bewoners hun eigen verbeteringen kunnen doorvoeren. Wilco vertelt:

"Ik ben helemaal gek van Jan Bommerez, één van zijn boeken is 'Kun je een rups leren vliegen?' Als je een rups pakt en je snijdt die open, dan komt er geen vlinder uit. Je moet de omstandigheden creëren dat de rups een vlinder kan worden. Zo moet je het ook in een wijk zien. Dat is ook een levend organisme. Als je op zo'n manier naar een wijk kijkt, dan is het goed om met bewoners samen te werken, maar het moet wel van de bewoners zelf zijn."

Bijzonder aan de werkwijze

Van wezenlijk belang voor zijn succes is dat Wilco de ruimte krijgt om in het Nieuwe Westen met zijn ideeën te experimenteren. Hij krijgt hiervoor steun van zijn eigen

politieorganisatie. Hij mag een beroep doen op de woningbouwvereniging en de Stadsmarinier als hij hulp nodig heeft bij het huren van de pandjes. Vaak is dat niet nodig omdat deze gratis beschikbaar worden gesteld door de eigenaren. Vanuit het hele land is aandacht voor de initiatieven van wijkagent Wilco. Er gaan verschillende beleidsmakers, managers en journalisten met hem mee op pad, waaronder iemand van de korpsleiding, wethouders van verschillende gemeenten en politici. Naar aanleiding van het succes met het pop-up politiebureau is in Rotterdam de wens ontstaan om in elke wijk vanuit de gemeente een wijkconciërge te vestigen. Wilco waarschuwt ervoor dat zijn activiteiten niet zomaar zijn te kopiëren in een andere wijk of stad. Het gaat niet om de projecten zelf, maar om het doel ervan. Het zijn metaforen om een buurt te leren kennen en om benaderbaar te zijn. Zo zal niet iedere wijkagent zich comfortabel voelen in deze rol en niet in iedere wijk werken dezelfde zaken.

"Je kan niet van een wijkagent verwachten dat iedereen zo'n pop-up gaat doen. De kwetsbaarheid, 'je zet een tafeltje en een stoeltje buiten', dat moet je ook wel kunnen." Durven doorzetten, het kunnen laten werken als mensen het in eerste instantie niet snappen."

De crux is dat zijn werkwijze aanzet tot het bedenken van creatieve ingangen om verschillende typen buurtbewoners te bereiken en met elkaar te verbinden. Om aan de voorkant van problemen te komen in plaats van alleen te reageren op meldingen. En om de omstandigheden te creëren in een wijk waarbinnen bewoners en ondernemers zelf aan de slag kunnen gaan 'om van een rups een vlinder te maken'. Om dat te kunnen bereiken moet je het volgens Wilco klein, lokaal en herkenbaar houden. Dat is de schaal waarop op een positieve manier aan veiligheid moet worden gewerkt: *"Zo'n pleintje, waar mensen met elkaar verbonden zijn, dat is echt de kracht."*

"Ik probeer mensen aan te raken en in beweging te brengen, dat vind ik het mooiste wat er is, als dat lukt – dat vind ik waanzinnig."

Alliantie

West-Kruiskade

SJAKO
NIGHT SHOPS
01.00 UUR ZONDAG VAN 14.00 - 01
DAGEN PER JAAR OP
NDWINKEL

Casus II - Alliantie West-Kruiskade

"De kracht van de straat moet je behouden en van daaruit verbeteren."

(Richard de Boer, voorzitter Winkeliersvereniging)

In 2002 adviseert Lonely Planet toeristen om de door criminaliteit geteisterde West-Kruiskade in Het Oude Westen van Rotterdam te mijden. Twaalf jaar later prijst dezelfde reisgids de multiculturele West-Kruiskade aan als een prachtig wandelgebied met duizend smaken en kleuren. Van louche straat tot positief symbool voor 'het echte Rotterdam'; dat is de Alliantie West-Kruiskade. Hoe is in dit project gewerkt aan het creëren van sociale cohesie? Op welke manier is de collectieve weerbaarheid verstevigd? Wat zijn de positieve ingrediënten van veiligheid in de Alliantie West-Kruiskade?

Achtergrond

Het Oude Westen stond jarenlang bekend als een moeilijke, complexe wijk met veel drugscriminaliteit en onveiligheidsgevoelens onder de bewoners en ondernemers. De West-Kruiskade wordt 'de as van het kwaad' genoemd, vanwege de concentratie van drugshandel en overlast in en rondom bepaalde horecagelegenheden. In 2002 is het Oude Westen volgens de Veiligheidsindex de 'onveiligste wijk van Rotterdam'. De Gemeente Rotterdam gaat in die jaren aan de slag met een integrale aanpak van het centrumgebied; de West-Kruiskade, die daar dicht tegenaan ligt, blijft echter achter bij de stedelijke ontwikkeling. Ondanks stevige politie-inzet lukt het niet om de drugscriminaliteit en overlast hier terug te dringen. Sterker nog, de situatie verslechtert. In 2008 daalt het Oude Westen in de Veiligheidsindex tot een nieuw dieptepunt.

Dit nieuwe dieptepunt markeert ook een omslag voor de West-Kruiskade. Er ontstaat een urgentiegevoel onder bestuurders en beleidsmakers bij de gemeente. De woningcorporatie, politie, bewoners en ondernemers, allemaal realiseren ze dat er nu iets moet gebeuren. *"Plots zakte de wijk door het ijs en dat creëerde een niet eerder vertoonde synchronisatie van commitment".*⁴³ Dit is ook het moment waarop Tijs Nederveen Stadsmarinier van het Oude Westen wordt. Hij vertelt:

"Ik kende het gebied en problematiek al goed vanuit mijn tijd bij de politie, en wist, dat moeten we anders gaan doen. De politie was daar al jaren bezig met handhaven en aanpakken, maar dat leidde niet tot structurele verbetering. Naar mijn idee was de West-Kruiskade de rode draad van het probleem in Het Oude

Westen. Omdat daar al 30 jaar de drugs werden verhandeld, omdat daar de drugspandjes zaten.”

Met de Stadsmarinier als aanjager wordt een plan ontwikkeld om de West-Kruiskade uit de misère te trekken en door te ontwikkelen tot een straat die er mag zijn. Het antwoord is een breed samenwerkingsprogramma waaraan alle betrokken partijen zich langdurig – voor ten minste tien jaar – committeren. Dit samenwerkingsverband tussen de deelgemeente, woningcorporatie Woonstad Rotterdam, de bewoners en vooral ondernemers, wordt de Alliantie West-Kruiskade (AWK).

De Alliantie West-Kruiskade in vogelvlucht

De angel eruit

De eerste stap van de Alliantie West-Kruiskade richt zich op de angel van het probleem: de drugshandel een nekslag toebrengen door horecapanden bestuurlijk te sluiten waar de handel zich concentreerde. *“Bepaalde kroegen vormden de kern van de drugshandel en overlast. Drugshandel en drugspandjes brengen namelijk ook drugsgebruik in de omgeving en de wijk met zich mee. Er was focus nodig. Zorgen dat we die panden konden gaan sluiten. Dan zou je de drugshandel flink in de nieren kunnen gaan zitten”*, vertelt de Stadsmarinier. Dit alles om een basisveiligheid in de straat te creëren, waarna de rest van het integrale plan uitgerold kon worden. Zo gezegd, zo gedaan. De vijf grootste drugsgerelateerde en overlastgevende panden worden gesloten en de panden worden aangekocht door de gemeente. Maar dit is pas het begin.

Een sociale doener met politiek-bestuurlijke antenne

Zodra de overlastgevende panden dicht zijn en er een plan ligt om de rest van de West-Kruiskade een gedaantewisseling te laten ondergaan, wordt er een uitvoerder ingevlogen om bovenop dat proces te gaan zitten. Deze ‘doener’ is Ron van Gelder. Hij is geworven vanuit zijn jarenlange ervaring en vermogen zich gemakkelijk in twee werelden te kunnen bewegen; de politiek-bestuurlijke arena en de rauwe werkelijkheid van de straat. De Stadsmarinier legt uit: *“Dat was een voorwaarde, weten hoe het spel gespeeld wordt. Politiek en bestuur zaten er redelijk dichtbij, die moesten ook gevoed worden en dat kon hij als geen ander. Door zijn sociale karakter en vaardigheden, zijn bevlogenheid, was hij in redelijk korte tijd in staat om veel contacten te maken.”* Een van de eerste dingen die Ron doet, is contact zoeken met de bewoners en de ondernemers.

“Uniformen hadden de neiging om hier een zero-tolerance beleid te handhaven. Groepjes jongeren rücksichtslos weg te jagen. Ik heb er voor gekozen om kennis

te gaan maken met jongeren, wat ze bezighoudt, in discussie te gaan met ze. (...) Als mensen je zien en het gevoel krijgen dat je iets voor hen kunt betekenen, dat je nakomt wat je belooft, dan zit het goed. En het is nog beter als ze merken dat je een beetje van de buurt houdt. Dat het er wat toe doet wat er in de buurt gebeurt. Dat je deel gaat uitmaken van die buurt. Door er te zijn, door mee te doen, door lid te worden van een sportclub. Je bent niet gelijk vrienden, maar je laat wel zien dat je het samen doet.” (Ron van Gelder, procesmanager AWK)

De locatie dichtbij Centraal Station spreekt Ron ook aan. Er is geld, hij mag een projectteam samenstellen, er is diversiteit aan ondernemers zonder grote winkelketens, er zijn mooie, ruime winkelpanden “waar je echt iets mee kunt doen”, en er is het karakter van de straat.

“Het rauwe van de West-Kruiskade, dat spreekt Rotterdammers heel erg aan. De authentieke vooroorlogse gebouwen, de koppen van de mensen die ik op straat tegen kom. Het is best wel een arme buurt, maar mensen hebben wel trots op het lijf hangen, dat zag ik. Al met al dacht ik, hier wil ik wel m’n zaakje op gaan zetten.” (Ron van Gelder, procesmanager AWK)

Fysiek aanwezig zijn in het hart van de straat

Belangrijk onderdeel van de Alliantie West-Kruiskade is dat het projectteam midden in het centrum van de ellende neerstrijkt. Het projectbureau wordt gevestigd in een gesloten drugscafé. Een mooi pand met een groot open raam, waar het team jaren in zal blijven zitten. Het vestigen van het projectbureau juist op die plek, die jarenlang bekend stond als het slechtste en onveiligste stuk van de West-Kruiskade, blijkt een gouden greep. Vanwege de symboliek dat het ‘menens’ is, maar ook omdat de rol van de procesmanager en een bezoekadres in de straat zorgen voor een betere sfeer en een sociale plek waar bewoners makkelijk naar binnen kunnen lopen.

“Dat we midden in het slechtste gebied zijn gaan zitten, in een van die pandjes, is cruciaal geweest. Je straalt uit dat je niet bang bent. (...) Alles wordt tegenwoordig digitaler, er komt steeds meer afstand, en wij doen iets tegenovergestelds, wij zoeken de mensen juist fysiek op! Het is heel simpel, maar heel belangrijk.” (Tijs Nederveen, Stadsmarinier Rotterdam)

Ondernemers maken de straat

Een ander onderdeel van het succes, zo vertelt Ron, is dat hij zo hecht samenwerkt met Richard de Boer, voorzitter van de winkeliersvereniging. Dat ging niet zonder slag of

stoot. Richard legt uit dat de winkeliers het geloof in plannen van de gemeente verloren hadden: *"Ik ben al heel lang voorzitter. Ik zag dat ze elk jaar kwamen met een plan aanpak, van wat er met de buurt moest gebeuren. Elk jaar een nieuw plan, maar er gebeurde niks. Het was hier niet veilig meer."* Ron voegt toe: *"Ik ben echt bevriend geraakt met Richard, maar dat ging natuurlijk niet gelijk. Richard keek echt de kat uit de boom bij mij, 'de zoveelste die hier wat komt laten zien'. Ik moest me wel bewijzen."* En dat lukte. *"Ik heb gewoon ontzettend goed geluisterd naar de ondernemers, wat die wilden. Door langs te gaan, kennis te maken, door niet te beloven wat ik niet kon waarmaken. En door een aantal dingen aan te pakken die in de smaak vielen."*

De straat krijgt een stevige opknapbeurt, mede dankzij de betrokkenheid van de ondernemers. Met een flinke subsidieregeling vinden Ron en Richard 50 ondernemers die bereid zijn om mee te doen aan het opknappen van hun winkelpuien. Door het sluiten van overlastgevende cafés en het aantrekken van nieuwe ondernemers, krijgen de bestaande ondernemers vertrouwen in de Alliantie West-Kruiskade en ontstaan er meer initiatieven. Er komt een stage-alliantie voor jongeren in de wijk. In samenwerking met ondernemers worden stageplekken aangeboden en jongeren kunnen 'zakgeldklussen' doen – positieve manieren om aan sociaal kapitaal te werken. Het wordt veiliger en aantrekkelijker. *"We hebben lampjes in de bomen gedaan, mooie verlichting, dat het feeëriek oogt. We hebben camera's opgehangen, juweliers geholpen met beveiligingssystemen. Zo probeer je voor iedereen die je tegenkomt, wat te doen. Dat betaalt zich ontzettend terug"*, aldus Ron.

Het balletje gaat rollen. Er komen nieuwe ondernemers die kwalitatief en qua diversiteit iets te bieden hebben, zoals de ambachtelijke IJssalon. De vrouw die De IJssalon bestiert geeft aan hier niet meer weg te willen: *"Het gevoel van het echte Rotterdam heerst in deze straat."* In 2015 opent het comedytrio 'De Borrelnootjez' de koffiezaak Mr. Beans, vanuit het idee dat 'wanneer je onder de mensen bent, je veel meer inspiratie krijgt dan in een kil kantoortje ergens op een industrieterrein'.⁴⁴ Op de 1^e Middellandstraat vinden ze hun ideale plek. Begin 2016 opent de Amsterdamse tattooshop Walls and Skin niet veel verderop hun tweede vestiging, want volgens de Rotterdamse eigenaar Peter van der Helm kwam 'de helluf van ze klanten nie omdat ie in 020 zat'.⁴⁵ Nu zit hij met zijn zaak in 'Echt Rotterdam'.

Branding: het imago van een straat

"De West-Kruiskade had altijd een 'drugsimago'. Daar moet je vanaf. De communicatie die we hebben ingezet over de straat en de aanpak naar buiten toe om het imago te verbeteren is heel belangrijk geweest. (...) Dus, de communicatie

in balans proberen te krijgen, vooral óók positieve geluiden te laten horen.” (Tijs Nederveen, Stadsmarinier Rotterdam)

Het verbeteren van het imago van de straat heeft geholpen in de positieve ontwikkeling van het gebied. *“Je hebt hier ondernemers die trots zijn op de winkels en het Oude Westen, en die klandizie van buiten willen aantrekken, hun trots willen uitdragen. Het imago was alleen slecht”,* vertelt Richard. *“De kracht van de straat moet je behouden en van daaruit verbeteren.”* Een jaar nadat het projectbureau open is, komen de ondernemers zelf met idee dat de West-Kruiskade in één adem met Rotterdam moet worden genoemd. West-Kruiskade en Rotterdam; een aanloopstraat tegen het centrum aan, maar eigenlijk moet je hier zijn als je het ‘echte rauwe Rotterdam’ wilt zien. Hier leven en werken al die culturen bij elkaar. Met de slogan ‘West Kruiskade, echt Rotterdam’ komt er ook een logo en website met een overzicht van alle winkels en activiteiten. Daarnaast wordt ingezet op andere vormen van positieve communicatie over de Alliantie West-Kruiskade, waaronder een Facebookpagina, tv-serie en de bloemist die de tekst ‘Lekker veilig shoppen in de West-Kruiskade’ op zijn vrachtwagen zet. Successen worden gevierd en gedeeld voor een breed publiek. Er wordt een film gemaakt, ‘Het geheim van de West-Kruiskade’, en er worden evenementen georganiseerd, het Surinaamse Ketu Festival bijvoorbeeld, de culinaire route, het Chinees Nieuwjaar en een ‘West Kruiskade Echt Rotterdam’-festival.

De Alliantie West-Kruiskade: wat maakt het verschil?

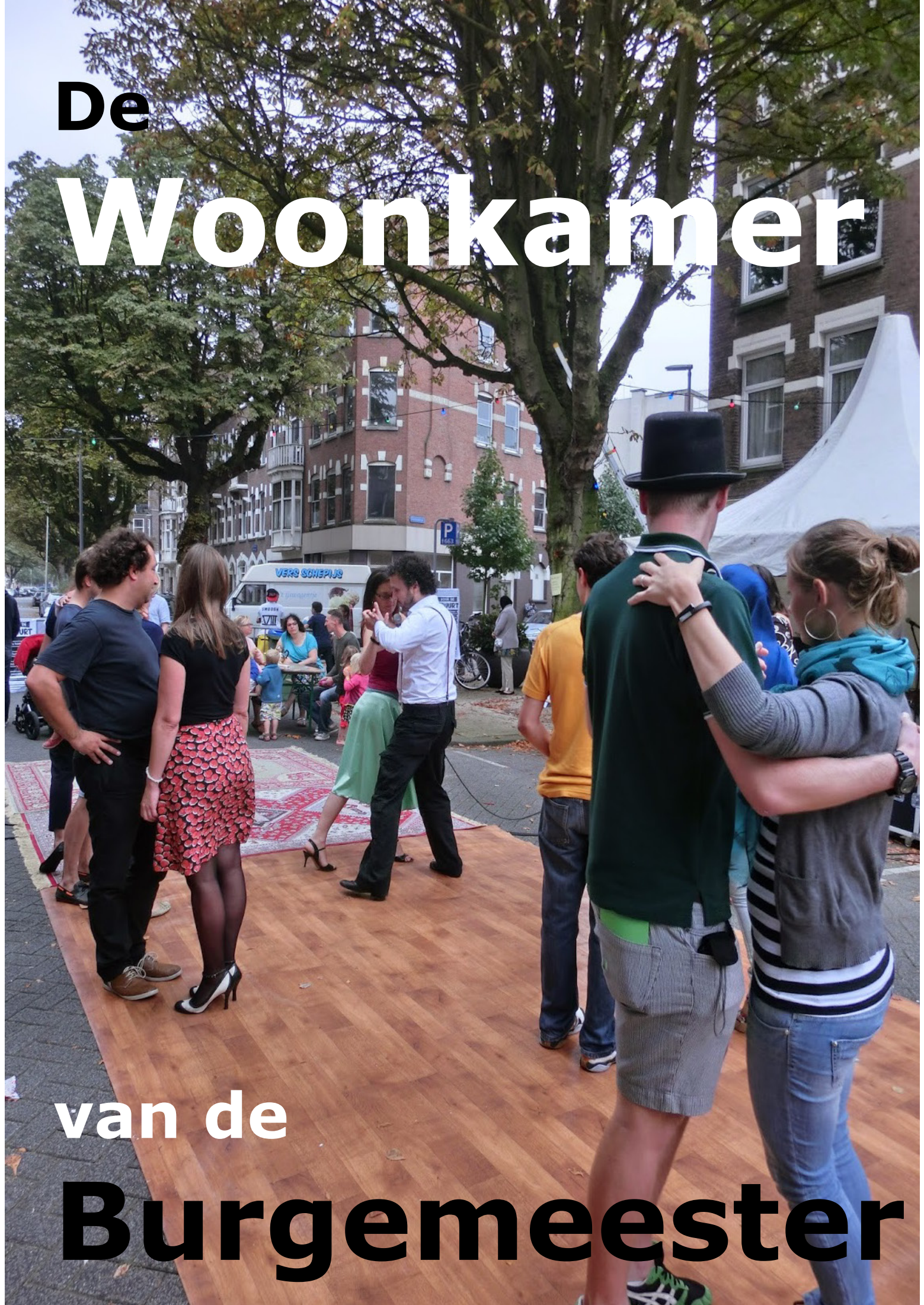
Er is niet één reden aan te wijzen waarom de Alliantie West-Kruiskade werkt. Het gaat om een opeenstapeling van slimme zetten, door mensen die hun oren in het gebied te luisteren hebben gelegd, met een enorme wilskracht, positieve instelling en een lange adem. Zowel Tijs als Richard denken dat de enorme ommezwaai in de West-Kruiskade niet zou zijn gelukt zonder de aanwezigheid van Ron en het projectbureau in de straat. *“Alle fysieke zaken die gebeurd zijn, zouden een aantal jaren geleden niet gekund hebben. Je moet iemand verantwoordelijk maken, onderdeel maken van de straat. Dat is hier gebeurd”,* aldus Richard. Daarnaast is er vanuit een brede en hechte coalitie samengewerkt, waarbinnen de deelnemers met elkaar konden lezen en schrijven. Vertrouwen speelde volgens Richard hier een sleutelrol: *“De alliantie is echt een coalitie, een hechte club. Je moet elkaar vertrouwen, dat je voor elkaar beslissingen kunt nemen. Alles viel op z’n plek.”* Ook de sociale cohesie in de wijk zien de mannen als een belangrijk gegeven, samen met het vertrouwen dat met bewoners en ondernemers is opgebouwd. *“Het zit in de mensen, niet zozeer in de plannen. Je moet laten zien dat je het begrijpt en dat je meedenkt. Mee kunnen denken en luisteren naar wat ondernemers willen.”*

Inmiddels loopt het project formeel bijna ten einde, waarbij het de vraag is wat de rol van de gemeente in de toekomst blijft. Duidelijk is dat de ondernemers het niet alleen kunnen. *"De gemeente is dol op terugtrekken, maar die moet juist proactief betrokken blijven bij die straat"*, zegt Ron. Richard vult aan dat je de huidige situatie niet als vanzelfsprekend moet aannemen en je met een zekere alertheid aan de gang moet blijven om de relatie die je met de buurt hebt opgebouwd intact te houden. Die relatie gaat verder dan het opknappen van een straat en het helpen ontwikkelen van bedrijfsplannen. Het gaat om een verschuiving van het verbeteren van de 'buitenkant', het fysieke, naar het aanraken van de binnenkant, de mensen, de gemeenschap, de sfeer op straat. Dit is wat er volgens Ron ook gaandeweg het project op de West-Kruiskade is gebeurd. Het gaat om het voortdurend tonen en verspreiden van een menselijke, positieve energie.

"Ik heb een soort van fantasie dat de manier waarop wij bezig zijn, dat wij heel veel mensen besmetten met onze energie, of met onze 'liefde' bijna, dat die mensen een prettiger leven hebben." (Ron van Gelder, procesmanager AWK)

De **Woonkamer**

van de
Burgemeester

Casus III - De Woonkamer van meneer de Burgemeester

*"Enthousiaste bewoners maken een eind aan overlast door een ontmoetingsplek voor de buurt te organiseren"*⁴⁶

In september 2009 wordt in Rotterdam de vereniging 'De Woonkamer van meneer de Burgemeester' opgericht. De Woonkamer huist aan de Burgemeester Meineszlaan 102. Doel van dit bewonersinitiatief is *"het bevorderen van de sociale cohesie in de Meinesz-omgeving te Rotterdam door het organiseren van zichtbare en laagdrempelige sociale, creatieve en culturele activiteiten"* (Akte van oprichting). Op welke manier is De Woonkamer erin geslaagd om de sociale cohesie in de wijk te verstevigen? Hoe is op deze plek een 'brede gemeenschap' gecreëerd van buurtbewoners, ondernemers en overheid?

Het ontstaan van De Woonkamer

Initiatiefneemster Margi Geerlinks heeft veel tijd en energie gestoken in het realiseren van een plek waar mensen uit de buurt zich thuis kunnen voelen. Ze wilde graag een locatie die de sociale cohesie zou versterken. Een plek voor de wijk, door de wijk, waar iedereen welkom is en waar mensen met elkaar in contact zouden komen: *"Ik denk niet in 'wij en zij', ik denk in 'ons'. Wij zijn Rotterdammers, dat is het wij-gevoel.* In het pand op de Burgemeester Meineszlaan zat eerder een belwinkel die veel overlast veroorzaakte. Er was hangjeugd, geluid- en drugsoverlast. De politie was al bezig met een onderzoek naar de belwinkel toen Margi in actie kwam.

"Ik wist dat het pandje leeg zou komen. Daarom was ik al handtekeningen aan het verzamelen met het idee om zelf die plek te gaan huren en van een negatieve plek een positieve plek te maken. Ik zag dat heel veel mensen een laagdrempelige plek in de wijk misten. Je had die grote buurtcentra waar je niet zo makkelijk naar binnenstapt. Iets laagdrempeligs was nodig." (Margi, initiatiefneemster De Woonkamer)

Margi verzamelt handtekeningen, onderhoudt contact met de Stadsmarinier en de woningcorporatie en krijgt het uiteindelijk voor elkaar dat zij het pand mag gaan huren. *"Toen had ik het pand, maar ik had nog 0 euro"*. Een enthousiaste buurman vormt samen met Margi het bestuur van de toekomstige Woonkamer. Met een zelfgebakken

appeltaart krijgen ze een notaris zo ver om de akte van oprichting (gratis) op te stellen. Er wordt besloten dat bewoners een kleine jaarlijkse financiële bijdrage zullen betalen om lid te worden en gebruik te kunnen maken van De Woonkamer. Er wordt nog een ander bestuurslid gevonden en bewoners worden benaderd om mee te denken over de te ontplooiën activiteiten. De eerste Woonkamer van Rotterdam is een feit.

De buurt

De Burgemeester Meineszlaan ligt in de wijk 'het Nieuwe Westen', in het gebied Delfshaven en telt 19.224 inwoners, met een grote verscheidenheid aan afkomst en culturen. Het Nieuwe Westen stond lang te boek als een onveilige wijk. In 2001 wordt de wijk in de Veiligheidsindex als 'probleemwijk' bestempeld. In 2005 is de situatie iets beter geworden, maar is het Nieuwe Westen nog steeds een 'bedreigde wijk'. In de afgelopen jaren blijft het Nieuwe Westen wat betreft de veiligheidswaardering achter bij andere wijken in Delfshaven. Zo krijgt het in 2008 wederom de beoordeling 'probleemwijk'. Vooral de subjectieve veiligheidsbeleving is een probleem. Mensen voelen zich onvoldoende veilig in de wijk.⁴⁷ Dat is momenteel niet meer het geval. De veiligheidsbeleving van de wijkbewoners is relatief goed en flink verbeterd.⁴⁸ De wijk heeft ook geen Stadsmarinier meer nodig.

Het Nieuwe Westen is ook bekend door het project 'Opzoomeren', wat zijn oorsprong heeft in de Opzoomerstraat. Eind jaren 1980 ontstond dit initiatief onder bewoners. Idee hierachter is dat bewoners zelf de handen uit de mouwen steken om de wijk prettiger, mooier en gezelliger te maken. Inmiddels is Opzoomeren een bekend begrip en is er een jaarlijkse campagne voor buurtverbetering. De bewoners in het Nieuwe Westen zijn zeer actief in het bedenken en realiseren van bijzondere bewonersinitiatieven. In 2016 werden er in Delfshaven 260 bewonersinitiatieven ingediend, waarvan 84 uit het Nieuwe Westen. Margi was in 2009 met haar plan voor De Woonkamer een van de eerste initiatiefnemers.

Doel en activiteiten van De Woonkamer

Het bestuur ziet De Woonkamer als een locatie waar mensen samen kunnen komen, elkaar leren kennen of gewoon een praatje met elkaar maken.

"Het is de stad en we leven allemaal best wel anoniem. Het is dan fijn dat er plek is waar je gewoon binnen kunt stappen en kan zijn wie je bent en dat dat genoeg is." (...) "Is het geslaagd? Ja. We hebben een mooie plek waar de meeste mensen die binnenstappen een positief gevoel hebben." (Jantine, bestuurslid De Woonkamer)

In De Woonkamer worden allerlei activiteiten georganiseerd voor bewoners, van filmochtenden tot discussieavonden. Er wordt geprobeerd voor ieder wat wils aan te bieden. Bewoners worden hierbij gemotiveerd om zelf activiteiten te organiseren. Zo geeft een buurvrouw Franse les en wordt er een kledingruil gehouden. Daarnaast zijn er tal van vaste activiteiten. Drie middagen in de week zijn er gastvrouwen aanwezig zodat De Woonkamer open is en toegankelijk voor iedereen die even een praatje wil te maken of vragen heeft over De Woonkamer. De gastvrouwen zijn van Marokkaanse afkomst die als tegenprestatie voor een gemeentelijke uitkering hier vrijwilligerswerk doen. Op de agenda van de website van De Woonkamer staat: *"Iedere maandag, donderdag en vrijdag: Koffie en gezelligheid bij de gastvrouwen 13.30 - 16.30 uur. Iedereen is welkom."*

Bij binnenkomst in De Woonkamer op vrijdagmiddag word je vrolijk welkom geheten door de gastvrouwen. De vrouwen zijn al 7 jaar gastvrouw en zijn blij dat De Woonkamer er is. Hierdoor kennen ze hun burens veel beter en zijn er ook hechte vriendschappen ontstaan. Onder het genot van een kopje Marokkaanse thee en cake spreken de vrouwen over de activiteiten van De Woonkamer. Zo hebben ze van een buurvrouw les gehad in breien en naaien. Vandaag zijn ze sjaals aan het breien. Ze koken eten voor een oudere buurvrouw die ook geregeld thee komt drinken in De Woonkamer. Een andere vaste activiteit is de schuifaan-maaltijd die op woensdag en op vrijdag wordt georganiseerd. Elke woensdagavond wordt de maaltijd voor €3,50 aangeboden door medewerkers en cliënten van Pameijer, een zorginstelling. Iedereen is welkom: zowel cliënten van Pameijer als de omwonenden. Een keer per maand, op vrijdagavond, wordt de maaltijd gemaakt door een buurtbewoner.

Het is op woensdagavond een gezellige boel. Er wordt pasta gekookt en er klinkt vrolijke muziek in De Woonkamer. Iedereen praat met elkaar en de sfeer is ongedwongen. Vanavond zijn er twee bestuursleden aangeschoven. Ze kennen de meeste bezoekers en vragen iedereen hoe het met hen gaat. Voor veel aanwezigen is dit een prettig alternatief voor een eenzaam bordje op schoot. Er komt een mevrouw van het buurtteam langs met een cliënt; ze zijn zich aan het oriënteren op mogelijkheden in de wijk. Ze schuiven ook aan en genieten mee van het toetje. Na het diner wordt er gezamenlijk opgeruimd en trakteert de kok de aanwezigen op gitaarmuziek. Het doel van Margi om een laagdrempelige plek te creëren voor iedereen lijkt gerealiseerd. Je voelt het warme welkom in De Woonkamer. Er wordt niet geoordeeld, maar contact gemaakt en geluisterd naar elkaar. *"Het is een plek waar dingen gebeuren die bewoners samenbrengen. Waar ook mensen die voorheen niet hun deur uit kwamen, nu een plek hebben gevonden"* (Marlies, gebiedsnetwerker gemeente Rotterdam).

Op donderdagochtend wordt De Woonkamer op een andere manier gebruikt. Marlies Pfaff, de gebiedsnetwerker van de gemeente, is dan aanwezig. Marlies kiest

bewust voor De Woonkamer als werkplek zodat iedereen op haar af kan stappen. Ze hoopt dat buurtbewoners door haar aanwezigheid sneller contact met haar zoeken als ze vragen hebben of ergens mee zitten. 's-Ochtends wordt Marlies wordt door alle langslopende buurtbewoners begroet. Wanneer ze spreekt over de betrokkenheid van de bewoners bij de wijk, komt er een mevrouw aangelopen met een grote gieter. Samen met haar kindje geeft ze de plantjes voor de deur water. Marlies straalt. Dit is precies waar ze van houdt.

De Woonkamer: je veilig voelen

De Woonkamer wil een plek zijn voor iedereen en door iedereen. Margi zegt hierover het volgende:

"Ik ben af en toe teleurgesteld als mensen zeggen dat ze het project bijzonder vinden. Ik denk: het is eigenlijk gewoon hoe je met elkaar om hoort te gaan. Maar misschien zijn we het een beetje kwijt hoe je met elkaar omgaat. (..) Ik noem het ook wel 'het dorpse gevoel in de stad'. Eigenlijk vind ik dat het hier gaat om basisnormen, elkaar groeten, om elkaar geven."

In verbinding staan met de buurt, elkaar beter kennen en onderdeel uitmaken van een brede gemeenschap dragen zo bij aan het veiligheidsgevoel in de Meinesz-buurt. Dit veilige gevoel ontstaat ook nog op een andere manier. Zo komen niet alle bewoners naar De Woonkamer. Maar ze zijn wel blij dat de overlast is verdwenen, er geen vage figuren meer in de straat rondhangen en het pand er weer mooi bij staat. Ook de vaste aanwezigheid van iemand van de gemeente draagt bij aan het veiligheidsgevoel. Bewoners zien en voelen dat de gebiedsnetwerker er voor hen is.

Margi had de Stadsmarinier aan haar zijde om haar wens van De Woonkamer te realiseren. Inmiddels is de route naar dergelijke projecten anders geworden. Ieder gebied heeft nu een budget vanuit 'Opzoomer Mee' om initiatieven te realiseren die de sociale cohesie versterken of op een andere wijze positieve input geven aan de wijk. Ook De Woonkamer wordt deels gesubsidieerd vanuit dat budget. De gebiedsnetwerker ondersteunt het bestuur bij het schrijven van de aanvraag. Maar de bewoners moeten zelf motiveren waarom ze De Woonkamer nodig hebben. Hierin schuilt ook de kracht van dit bewonersinitiatief. Het komt voort uit de motivatie en wens van de bewoners zelf.

"Het geeft bewoners veel meer voldoening en een gevoel van veiligheid als ze zelf zijn betrokken bij wat er gebeurt in hun buurt" (Marlies, gebiedsnetwerker gemeente).

Tegelijk gelooft het bestuur in het doel van De Woonkamer en wil de plek ook graag behouden. Benadrukt wordt dat voor het creëren van positieve veiligheid de meest optimale rol voor de gemeente hierbij een faciliterende en ondersteunde rol is.

Buurtbewoners moeten namelijk zelf de kar trekken. Hierdoor ontstaat er een saamhorigheidsgevoel en worden er bijzondere dingen gerealiseerd. Margi vertelt:

"Je moet op het wij-gevoel gaan, dus gedeeld eigenaarschap, het is van ons allemaal. En dat kost ook heel veel tijd, jaren, om dat gevoel neer te leggen. En dat is wel gelukt na vijf jaar. Want het is onze Woonkamer en we zijn samen verantwoordelijk. (...) Ik denk vooral dat het daardoor bij de buurt is gaan horen, dat het een begrip is geworden in de buurt. Dat is denk ik waardoor het een rol heeft, een functie."

De- escalate

Casus IV - De-escalate: beïnvloeding door licht in Eindhoven

"Het menselijk gedrag wordt grotendeels gewoon bepaald door de omgeving. We denken allemaal dat we heel uniek zijn, maar uiteindelijk heeft die omgeving een heel grote invloed. Dus ik denk dat je met behulp van die omgeving ook dingen kunt doen en menselijk gedrag kunt verbeteren."

(Antal Haans, Technische Universiteit Eindhoven)

In het De-escalate project in Eindhoven wordt onderzoek gedaan naar de invloed van licht op het gedrag van uitgaanspubliek op Stratumseind. Het project behelst een studie van vier jaar waarin wordt samengewerkt met de Technische Universiteit Eindhoven, Gemeente Eindhoven en het bedrijfsleven. Het doel is om agressief gedrag zoveel mogelijk te 'dempsen' of te voorkomen door op een positieve manier te interveniëren in de fysieke omgeving van het Eindhovense uitgaansleven. Wat zijn de belangrijkste ingrediënten waarop hier veiligheid positief wordt beïnvloed? Welke positieve prikkels worden ingezet om het uitgaanspubliek 'het goede' te laten doen?

Stratumseind in Eindhoven

Stratumseind is het uitgaansgebied van Eindhoven. Het is een lange 'stapstraat' met kroegen en bar-dancings. Loop je op een doordeweekse dag door de straat, dan is het 'kloppende hart van het Eindhovense nachtleven' leeg en stil. Maar in het weekend zijn hier zo'n 15.000 tot 20.000 jongeren. Met zulke bezoekersaantallen komen veel onregelmatigheden voor. In de jaren 2011-2013 haalden diverse ernstige geweldsincidenten op Stratumseind de media, waaronder een aantal massale vechtpartijen en de zware mishandeling van een 22-jarige man door acht jongeren. Ook veranderen in deze periode de uitgaanspatronen van jongeren, waardoor er minder bezoekers komen en enkele cafés de deuren sluiten.

"Dus er is leegstand, de bezoekersaantallen namen af. Ons college [red.: de gemeente] zei in 2013: er moet iets worden gedaan aan Stratumseind, het moet economisch en sociaal beter functioneren. Toen kwam het De-escalate project, gericht op het beïnvloeden van gedrag van mensen door verlichting in de openbare ruimte." (Tinus Kanters, Gemeente Eindhoven)

Het beïnvloeden van publiek via de omgeving

Tinus Kanters, initiator vanuit de gemeente, geeft aan dat het idee ten dele is ontstaan is vanuit zijn achtergrond in evenementenorganisatie en *crowdmanagement*. Hoe kun je het gedrag van een grote groep mensen beïnvloeden of reguleren? Dit idee werd gekoppeld aan de innovaties in Eindhoven met licht en zo werd het project 'De-escalate' geboren. Een breed samenwerkingsverband, 'triple helix', van onderwijs, overheid en ondernemers. Het idee achter het project is om door middel van onopvallende en kleine 'manipulaties' van de omgeving, het gedrag van mensen die zich door die omgeving bewegen positief te beïnvloeden. Dat heeft veel raakvlakken met 'nudging'. Een *nudge* is een subtiel duwtje om gedrag van mensen in de goede richting te krijgen. Er is nog niet veel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar nudging in relatie tot veiligheid. Vorig jaar is wel vanuit de Universiteit van Utrecht gestart met een verkennend onderzoek naar het effect van een rode loper en spiegels op de objectieve en subjectieve veiligheid onder uitgaanspubliek in Hilversum. Volgens de onderzoekers wordt er positief op de 'nudges' gereageerd en lijken de resultaten erop te wijzen dat jongeren zich veiliger voelen.

'De-escalate': invloed van licht op gedrag

Antal Haans, die de deelonderzoeken onder 'De-escalate' aan de TU Eindhoven mede begeleidt⁴⁹, is omgevingspsycholoog. Hij legt uit dat een groot deel van menselijk gedrag niet bepaald wordt door de mens zelf – we overschatten onszelf –, maar door de omgeving. Dit betekent dat je vanuit die omgeving dat gedrag mede kunt beïnvloeden, bijvoorbeeld door middel van verlichting. Vanuit bestaand experimenteel onderzoek is al vrij veel bekend over de invloed van licht op gedrag. Zo zijn er onderzoeken die uitwijzen dat licht een effect heeft op de stemming, dat het van invloed is op zelfregulatie en op zelfbeheersing. Volgens de onderzoekers van de TU zijn dit soort processen zeer relevant bij het beïnvloeden van agressief gedrag 'in de buitenwereld'.

"We willen weten wat de effecten zijn van licht op agressie of op componenten van agressie. Maar ook: kunnen we dat dan toepassen in de echte wereld om agressie te voorkomen? Door ervoor te zorgen dat de sfeer verbetert op straat, dat mensen elkaars gedrag misschien op een andere manier gaan interpreteren. Dat kan natuurlijk een grote rol spelen." (Antal Haans, Technische Universiteit Eindhoven)

Het meeste bestaande onderzoek is uitgevoerd in een laboratorium. Met het project De-escalate willen de onderzoekers en de gemeente nu juist de effecten van het licht in de werkelijkheid bestuderen. Er zijn verschillende deelonderzoeken. Allereerst wordt door promovendus Anne Schietecat labonderzoek gedaan naar de psychologische effecten van

licht op (associaties met) agressie. Daaruit blijkt onder meer dat lichttemperatuur van invloed is op hoe mensen sociale situaties inschatten. Door promovendus Indre Kalinauskaite worden de meest veelbelovende lichtscenario's uit de lab-experimenten vervolgens op het Stratumseind getest.⁵⁰ Dit gebeurt vanuit het LivingLab, dat met veel enthousiasme wordt gerund door Tinus Kanters.

Het LivingLab

Tinus werkt vijftien jaar bij de gemeente Eindhoven. Daarvoor was hij zelfstandig evenementenorganisator; vanuit die kennis en ervaring wilde hij mogelijkheden van gedragsbeïnvloeding op Stratumseind testen. Op eigen houtje is hij leveranciers uit zijn evenementennetwerk gaan benaderen voor apparatuur, heeft hij contact gelegd met de horecavereniging en bewoners, en weet hij een provinciale subsidie binnen te slepen. Sinds januari 2016 financiert de gemeente het LivingLab, wat dan al op volle toeren draait.

Het LivingLab is midden op Stratumseind gevestigd in het gebouw van de Oude Rechtbank. De-escalate is één van meerdere projecten in het LivingLab. Zo gaat het project 'CityPulse' over het monitoren en kunnen voorspellen van gedrag. Daarvoor wordt gewerkt met 3D-camera's die mensen tellen en hun bewegingen tracken. En er worden geluidsmetingen gedaan om naleving van de geluidsnormen te controleren, maar ook om 'geluidswolken' waar te nemen die opstootjes indiceren. Tinus licht toe: *"Bijvoorbeeld: er gebeurt nu iets en dan weet je vrijwel zeker dat er dertig seconden later een vechtpartij ontstaat. Dat is belangrijke informatie voor politie om op te handelen."* Bij de analyses in het LivingLab worden ook politiegegevens meegenomen, gegevens over weersomstandigheden, bepaalde evenementen, et cetera. Idealiter gaan de verschillende projecten en studies elkaar versterken.

"Onder Living Lab vallen projecten die proberen te herkennen wanneer de sfeer omslaat. Als dit zou kunnen, dan kan er de-escalerend gewerkt worden; bepaald gedrag begint en dan zou daarop ingespeeld kunnen worden." (Tinus Kanters, Gemeente Eindhoven)

Het testen van de lichtscenario's

Het LivingLab op het Stratumseind is voor de onderzoekers een met sensoren behangen real-life situatie, waarin zij de lichtscenario's uit het labonderzoek kunnen testen. Indre legt uit dat ze eerst meer grip op die 'levende context' nodig hadden, onder meer om te bepalen hoe ze het lichteffect gingen meten. Daarom is gestart met een groot kwalitatief onderzoek om de straat te leren kennen: *"Een flink aantal weekenden rondlopen, observaties doen, meelopen met de politie en interviews houden met bezoekers, café-*

eigenaren, uitsmijters, en de politie", aldus Antal Haans. Hierdoor krijgen de onderzoekers beter begrip van de situatie en kan worden bekeken of de lichtscenario's toepasbaar zijn. Sinds februari 2015 hangt de verlichting op verschillende plaatsen op straat. Met de lichtbakken kan iedere kleur licht worden gemaakt, in verschillende intensiteiten. Een aantal maanden lang wordt een bepaald lichtprogramma uitgevoerd. Gelijktijdig houden de onderzoekers interviews op straat, waarvan de resultaten worden gekoppeld aan data die Tinus Kanters in het LivingLab verzamelt zoals buitentemperatuur, weersomstandigheden, de hoeveelheid mensen op straat, geluidsniveau, door de politie geregistreerde incidenten en evenementen die spelen.

"Dan hopen we na twee hele jaren met alle seizoensinvloeden erbij en alle grote evenementen zoals carnaval, koningsdag en dat soort zaken, te kunnen zeggen van 'nou bij deze lichtstand, en ongeveer gelijksoortige omstandigheden waren er zoveel vechtpartijen en bij deze lichtstand zoveel', om dan te achterhalen van wat kan nu die invloed zijn." (Tinus Kanters, Gemeente Eindhoven)

Meetproblemen op straat

Doen van onderzoek in een 'real life' setting is een hele uitdaging. Antal legt uit dat de onderzoekers al snel tegen allerlei methodologische problemen aanlopen:

"Je hebt een heleboel instrumenten die werken in het lab. Maar als je mensen gaat ondervragen en je wil hun 'mood' meten; Het moet allemaal snel, die mensen zijn aan het genieten van het uitgaan. Het moeten dus korte testjes zijn. En dan merk je ook dat die lab-methodes eigenlijk helemaal niet goed werken in het veld. Dat ze moeilijk af te nemen zijn, bijvoorbeeld. Dat je mensen een tablet geeft en iedereen hangt daar omheen en iedereen bemoeit zich ermee; je hebt dan nooit de mening van één persoon."

Andere problemen waar ze tegenaan lopen zijn het alcohol- en drugsgebruik onder de respondenten, de 'lichtvervuiling' van horeca en straatverlichting en de invloed van onverwachte gebeurtenissen, waaronder examenfeesten. Ook blijken er in de onderzoeksperiode weinig 'meetbare' agressieve incidenten plaats te vinden, wat natuurlijk positief is, maar het moeilijk maakt om het effect van licht op agressie te bepalen. Een hele uitdaging voor de onderzoekers, die veel tijd en aandacht besteden aan het meetbaar maken van het lichteffect op Stratumseind. *"Daarom is het belangrijk in zo'n context dat je gaandeweg je doelen durft bij te stellen en samenwerkingen aangaat"*, aldus Antal.

Het bijstellen van doelen en verwachtingen

Een zekere mate van flexibiliteit en het kunnen aanpassen van je onderzoeksdesign blijkt in een 'real life setting' broodnodig. Antal vervolgt: *"Het oorspronkelijk doel was het bijsturen van gedrag wanneer er escalatie dreigt, vandaar ook de naam 'De-escalate'. Maar wat je nodig hebt om te kunnen de-escaleren, is ook kunnen detecteren van het negatieve gedrag. En dat blijkt heel lastig."* In de loop van het onderzoek wordt het de-escaleren van (reeds ontstaan) agressief gedrag minder benadrukt en verschuift het doel meer naar de voorkant, richting het voorkomen van agressie en spanning en het positief beïnvloeden van sfeer. Dit komt ook door de uitkomsten van het eerdere veldwerk, die erop wijzen dat de 'sfeer' op straat collectief door bezoekers en politiemensen gevoeld en benoemd wordt. Sfeer blijkt dan ook een belangrijk ingrediënt voor positieve veiligheid:

"Er lijkt dus een soort van spanning te zijn op straat, die heel veel mensen voelen en die ook invloed heeft op menselijk gedrag, dat is ook wat er uitkwam. Mensen anticiperen, heel veel bezoekers zeggen 'ja, er is nog niets gebeurd, maar ik heb wel het gevoel dat er iets gaat gebeuren of dat het vandaag uit de hand gaat lopen'. De politie heeft hetzelfde. En die spanning noemen wij nu 'atmosfeer'."
(Antal Haans, Technische Universiteit Eindhoven)

Met het bijstellen van de doelen en de onderzoekswerkwijze moeten ook de verwachtingen worden bijgesteld. Dat is niet altijd gemakkelijk, zo valt op tijdens een voortgangsbijeenkomst van het onderzoek in het LivingLab. De verwachtingen over het project, dat al een flinke tijd loopt en waarin alle partners veel investeren, zijn hoog. Een belangrijke taak van de onderzoekers is dan ook om uit te leggen dat er niet zomaar een panklare oplossing uit het onderzoek zal rollen. In het onderzoek wordt gepioneerd, niet alleen met effecten van licht, maar ook met het benoemen en het meetbaar maken van wat nu die zo moeilijk grijpbare collectieve sfeer is – waar iedereen op straat een sterk gevoel aan lijkt te ontlelen.

Samenwerking 'on the spot'

Het project is een samenwerkingsverband van partijen uit verschillende domeinen: de TU Eindhoven, de gemeente Eindhoven, het Dutch Institute for Safety and Security (verbonden aan Regionale Toezichtsräume), het Lux Lab, maar via Polyground ook de bareigenaren van Stratumseind en zijdelings is de politie betrokken. De onderzoekers worden betaald door ClickNL, een kennis- en innovatienetwerk voor de Nederlandse creatieve industrie. Ook Philips en de gemeente dragen bij met financiering, apparatuur en kennis voor het LivingLab. De manier van samenwerken vanuit het platform van het LivingLab wordt door de betrokkenen als bijzonder ervaren.

"Er ontstaan nieuwe samenwerkingen doordat er zoveel verschillende mensen op dezelfde locatie bezig zijn. Het is allemaal heel los en eigenlijk heel informeel. (..) Dat leidt toch weer tot nieuwe ideeën." (Antal Haans, Technische Universiteit Eindhoven)

Het klikt tussen de betrokkenen en er is een grote bereidheid om middelen en data met elkaar te delen. In de praktijk leveren de verschillende partners uit het bedrijfsleven meer dan wat er op papier staat. Zij willen graag bijdragen aan een beter functionerende stad en het LivingLab is voor hen een potentiële etalage van hun producten en diensten. *"En waar kunnen we dat laten zien? Nou dan zeg ik: doe dat hier in deze straat, dat is lekker compact, hier mogen we fouten maken"*, aldus Tinus Kanters, de motor achter het LivingLab. Hij heeft door assertief te handelen zijn gedroomde LivingLab in het hart van de stad weten te realiseren en heeft een grote betrokkenheid van bedrijven weten te genereren.

"Wat je vaak merkt bij dit soort initiatieven, is dat iemand ergens zijn nek moet gaan uitsteken. Als je dit van tevoren doet via nota's en directieraden en meerjarenplannen en... dat gaat niet werken, dat gaat echt niet werken. Het moet een stukje vrijheid hebben om zich te ontwikkelen, niet op voorhand dichtgetimmerd worden." (Tinus Kanters, Gemeente Eindhoven)

De status quo: de invloed van licht op 'atmosfeer'

Inmiddels is het project ruim over de helft. Er is één lichtscenario getest. De plannen zijn nu om nog twee dynamische lichtscenario's op straat te testen. Het eerste scenario betreft het dimmen van licht, wat wordt geassocieerd met rust en kalmte. Het tweede scenario is de verandering van koud naar warm licht: *"Dat is iets wat je echt goed ziet op straat met alle omringende lichtvervuiling, tenminste waarvan we denken dat het nog wel effect kan hebben"*, zegt Antal. Daarnaast zijn de onderzoekers bezig om het concept 'atmosfeer' meetbaar te maken zodat zij daar de lichtscenario's op kunnen loslaten. Om atmosfeer te kunnen meten zijn gegevens nodig over het publiek, de omgeving en de interactie tussen die twee componenten.

"Atmosphere seems to be strongly affecting people's behavior, including aggression – we're mainly talking about mild forms of aggression, rather than violence. Yet people's behavior by itself is also contributing to the atmosphere. So it's a vicious circle." (Indre Kalinauskaite, TU Eindhoven)

Het onderzoek sluit daarmee aan bij bestaande onderzoeken en theorieën in de stroming van positieve veiligheid waarin ook het begrip sfeer centraal staat. Het idee hierbij is dat gevoel en emotie tot stand komen binnen de doorlopende relaties tussen personen en hun omgeving. Dit proces moet worden opgevat als een collectief gebeuren. Personen, in dit geval uitgaansbezoekers, zijn onderdeel, participant en maker van een gezamenlijke, affectieve atmosfeer.

"Atmosfeer is eigenlijk een soort van 'mood', een soort gevoel. Niet van een persoon, maar van de hele crowd. Het idee is: kunnen we met licht invloed hebben op die atmosfeer? Dat is waar we ons nu op focussen." (Antal Haans, Technische Universiteit Eindhoven)

III

Naar een Rotterdamse strategie van positieve veiligheid

Ingrediënten voor een positieve verandering

Vier heel verschillende praktijkvoorbeelden – die allemaal via een eigen route een positieve verandering in veiligheid teweegbrengen. De vraag is nu wat de succesfactoren uit deze praktijkvoorbeelden van positieve veiligheid zijn. Waarom zijn de personen en deze projecten succesvol? Waar 'zit het hem in'? Anders gezegd, hoe breng je iets in beweging en waarmee raak je de juiste snaar? Deze vragen zijn van belang voor het werken aan positieve veiligheid. Werken aan een veilige stad doe je namelijk op meer dan één manier. Het bestrijden van onveiligheid via handhaving en straffen is daar een belangrijk onderdeel van. Tegelijk kun je ook op meer positieve manieren de veiligheid in de stad versterken door meer aandacht te geven aan factoren zoals zorg, vertrouwen en geborgenheid. Dat is de positieve invulling van veiligheid. Trekken we een transversale lijn door de vier casussen heen, dan zien we heel diverse, maar ook overeenkomstige elementen die bijdragen aan meer positieve veiligheid. Deze elementen keren terug op drie niveaus: persoonsniveau, omgevingsniveau en op institutioneel niveau. We hebben de belangrijkste ingrediënten voor succes in onderstaande tabel op een rij gezet en lichten ze daaronder toe.

Succesfactoren uit de vier casussen

Persoonsniveau	Omgevingsniveau	Institutioneel niveau
- Bezieling - Open houding - Oprechte betrokkenheid - Makkelijk contact leggen - Vertrouwen genereren - Saamhorigheid creëren ('wij-gevoel') - Continuïteit	- Van binnenuit - Fysiek aanwezig zijn - Toegankelijk - Opknappen en bouwen - Sfeer - Symboliek (tafel, pup, logo, website, etc.) - Kleinschalig - Continuïteit	- Aanjagen - Faciliteren/ondersteunen - Wegnemen belemmeringen - Veranderingsbereidheid (beleid) - Brede coalitie - Verbindingen leggen - PR (positief imago) - Continuïteit

Personen

Positieve veiligheid vraagt om bevlogen en betrokken personen met hart voor de zaak die vol vuur vechten voor hun project. Belangrijk hierbij is dat wat iemand zegt en doet authentiek moet zijn. Zo laten de casussen zien dat de trekkers, uitvoerders en ondersteuners die het 'positieve verschil' maken bepaalde eigenschappen bezitten. Zij hebben een open houding en hebben het vermogen om vanuit een oprechte betrokkenheid makkelijk contact te leggen met andere personen, in een in eerste instantie vaak ontoegankelijke omgeving. Zij zoeken geduldig, maar volhardend naar de juiste ingang om positief verschil te kunnen maken. Vanuit die capaciteit, en hun bereidheid om langdurig te investeren in een project, stralen zij ook vertrouwen uit, genereren ze vertrouwen en creëren een groeiende saamhorigheid. Vaak zijn er één of twee personen die een bijzondere rol in een project vervullen. Zij zijn het kloppende hart van het project. Hun kracht zit mede in hun bezieling en hun sterke geloof in de goede zaak waaraan zij werken. Hun krachtige positieve energie werkt aanstekelijk. Belangrijk hierbij is dat de gemeente zicht krijgt op wie deze personen (burgers, bijvoorbeeld) zijn. Ondersteun ze en laat experimenten toe. Realiseer wel dat wat op de ene plek met deze personen werkt, op een andere plaats en met andere betrokkenen anders kan uitpakken. Kopieer positieve projecten dus niet letterlijk naar een andere context. Gebruik ze juist als inspiratie hoe de juiste personen in een bepaalde context positief verschil kunnen maken.

Omgeving

De kracht van positieve veiligheid is dat er in een klein gebied 'van binnenuit' wordt gewerkt. De trekkers en de uitvoerders van een project zorgen ervoor dat zij fysiek aanwezig zijn in een buurt of straat waar zij iets willen laten groeien. Ze zitten daar voor langere tijd, zodat het project echt in die straat of buurt kan landen. Dit werkt twee kanten op. Naar de buurt zelf toegaan, maar ook zorgen dat mensen uit de buurt heel makkelijk bij hen naar binnen kunnen lopen. 'De deur staat open'. Zo zijn ontmoetingsplekken zeer geschikt om sociale relaties in de buurt te stimuleren en een manier om burgers op een positieve manier in beweging te krijgen. Deze plekken bieden zekerheid dat je bekenden tegen het lijf loopt en versterken de 'publieke familiariteit' in een buurt, wat weer van invloed is op de veiligheidsgevoelens van bewoners. Naast het fysiek aanwezig zijn in de wijk, vinden er concrete fysieke veranderingen in de omgeving plaats. Het opknappen en aankleden van de openbare ruimte, maar ook het gebruik van bepaalde symboliek om saamhorigheid en een positieve uitstraling te bevorderen. Denk aan het inrichten van een ruimte zoals De Woonkamer of een projectbureau, symbolische middelen als een mobiele wijktafel om contact te leggen, 'branding' om een algeheel beter beeld te laten ontstaan, in het geval van de Alliantie West-Kruiskade, of het

gebruik maken van straatverlichting, zoals in Eindhoven om de sfeer in de buurt positief te beïnvloeden. Op organisatorisch niveau betekent dit dat vanuit diezelfde omgeving draagvlak bestaat en er meegedacht wordt over de invulling hiervan.

Instituties

De rol van de gemeente en ketenpartners in de praktijkvoorbeelden varieert van aanjager en co-uitvoerder tot ondersteuner. Uit meerdere casussen volgt dat er moet worden gewerkt vanuit brede gemeenschappen, waarbij nadrukkelijk verbindingen worden gelegd met bewoners, ondernemers, woningcorporaties en politie. De start van zo'n brede gemeenschap vraagt vaak om een actieve procesrol van de gemeente. Enige betrokkenheid van de gemeente zal nodig blijven, ook na afloop van een project, met name in een ondersteunende rol. Jaag veel meer aan, zorg dat het vuur zich verspreidt en blijf vervolgens faciliterend aanwezig om het vuur brandende te houden – dat is de gedachte achter de casussen. Hierbij kan de gemeente positieve initiatieven voeden en ondersteunen door bestaande institutionele belemmeringen zoveel mogelijk weg te nemen. Bureaucratische rompslomp schrikt initiatiefnemers af. Dit vereist een flexibele mentaliteit en veranderingsbereidheid ten aanzien van bestaand beleid. Temeer omdat voor het positief beïnvloeden van veiligheid een andere taal nodig is en andere beleidsinstrumenten. Leg beter uit wat je wél wilt (dat burgers zich prettig en thuis voelen in hun stad) in plaats van wat je niet wilt ('onveiligheidsgevoelens'). Dit vraagt om specifieke kennis, andere competenties en nieuwe vaardigheden binnen de gemeente.

Kortom, het komt neer op (1) positieve energie van de betrokken personen, (2) het creëren van een positieve sfeer in de fysieke omgeving ('atmosfeer') en (3) een flexibele houding van de gemeente. Deze drie elementen kun je voeden en laten groeien. Relevant hierbij is dat de positieve veranderingen niet over één nacht ijs zijn gegaan. Continuïteit komt in alle casussen en op alle niveaus als cruciale succesfactor terug.

THE
BEST
IS
YET
TO
COME

Bronnen casuïstiek

Agent bijt hond:

Interview Wilco Berenschot, 1 juli 2016

Observatieverslag Pop-up-politiebureau, Hooidrift 45. 1 juli 2016

Observatie Agent bijt hond: 1 juli 2016 en 12 september 2016

Observatie mobiele wijktafel, 12 september 2016

Reacties buurtbewoners Agent bijt hond (1-7-2016 en 12-9-2016), in de pup (1-7-2016) en bij mobiele wijktafel (12-9-2016)

Twitteraccount @WT_Berenschot

'Rotterdam heeft eerste pop-up politie bureau', Metronieuws, 1 dec 2014, via <http://www.metronieuws.nl/binnenland/2014/12/rotterdam-heeft-eerste-pop-up-politiebureau>

'Rotterdamse wijkagent begint pop-up politie bureau', RTL Nieuws, 1 dec 2014, via <http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/rotterdamse-wijkagent-begint-pop-politiebureau>

Bommerez, J. (2016). *Kun je een rups leren vliegen?* Almere: Uitgeverij Multilibris.

Alliantie West-Kruiskade:

Interview Ron van Gelder, Procesmanager AKW, 27 juli 2016

Interview Richard de Boer, voorzitter ondernemersvereniging, 27 juli 2016

Interview Tijs Nederveen, Stadsmarinier, 12 augustus 2016.

Bezoek ondernemers West-Kruiskade 27 juli en 12 augustus 2016

Nederveen, T. (2014). *Methodiekbeschrijving van de aanpak Veiligheid West-Kruiskade / Oude Westen in de Gemeente Rotterdam in de periode van 2008-2012*. Gemeente Rotterdam.

Romero Cabrera, N. (2016, 5 jan). 'Tattooshop Walls and Skin opent in Rotterdam'. *Dichtbij.nl*, geraadpleegd op 9 september 2016 via <http://www.dichtbij.nl/rotterdam-centrum-noord/regionaal-nieuws/artikel/4213545/tattooshop-walls-and-skin-opent-in-rotterdam.aspx>

Website www.alliantiewestkruiskade.nl, geraadpleegd op 11 september 2016.

Website www.mr-beans.nl, geraadpleegd op 9 september 2016.

Website www.wallsansskin.nl, geraadpleegd op 9 september 2016.

Website www.westkruiskade.com, geraadpleegd op 9 september 2016.

De Woonkamer van meneer de Burgemeester:

Akte van oprichting Woonkamer van meneer de burgemeester

Bezoek Woonkamer 13 juni 2016, 29 juni 2016, 21 juli 2016, 29 augustus 2016.

Interview Margi Geerlinks, initiatiefneemster Woonkamer, 13 juni 2016

Interview Marlies Pfaff, gebiedsnetwerker gemeente, 21 juli 2016

Interview Jantine Slinger, bestuurslid Woonkamer, 29 juni 2016

Telefonisch contact Marcel dela Haije, stadsmarinier, 27 mei 2016

Website: <http://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/2016/rotterdam/delfshaven/nieuwe-westen/>

Website: <http://www.opzoomermee.nl/overons.html#.V95TkvmLTrc>

Website: <http://dewoonkamerinfo.blogspot.nl>

Website: <http://www.rotterdam.nl/veiligheidsindex>

De-escalate:

Interview met Tinus Kanters, Gemeente Eindhoven, 20 mei 2016

Interview met Antal Haans, TU Eindhoven, 11 juli 2016

Bijeenkomst over voortgang 'De-escalate' met Gemeente Eindhoven, TU/e, Philips Lighting en Polyground op 22 september 2016, LivingLab, Eindhoven.

Brands, J. (2016). Over warmte, gezelligheid en ontspanning: positieve veiligheid in stedelijke uitgaansgebieden. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* (6)3, 35-52.

CCV (2015). *CCV trends uitgaansgeweld (september 2015 - december 2015)*. Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, dec 2015.

Gestel, L.C. van, Ridder, D.T.D. de & Adriaans, M.A. (2016). *Rode lopers en spiegels. Een onderzoek naar het effect van nudges op de veiligheid tijdens het uitgaan in de gemeente Hilversum*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Haans, A. & Kalinauskaite, I. (2016), *Stratumseind De-escalate*. Presentatie door Indre Kalinauskaite, 22 September 2016, LivingLab, Eindhoven.

Kamp, K. (2013, 23 jan), 'Geweld in uitgaansleven Eindhoven 'schering en inslag',

Omroep Brabant, geraadpleegd op 30 sep 2016 via

<http://www.omroepbrabant.nl/?news/1874091083/Geweld+in+uitgaansleven+Eindhoven+schering+en+inslag.aspx>

Kort, Y. A.W. de, IJsselsteijn, W. A., Haans, A., Lakens, D., Kalinauskaite, I., & Schietecat, A. (2014). *De-escalate: Defusing escalating behaviour through the use of interactive light scenarios*. To be presented at: Experiencing Light 2014, International conference on the effects of light on wellbeing, November 10-11, Eindhoven, The Netherlands.

Projectwebsite *De-escalate*: <http://www.de-escalate.nl>

'Stratumseind Eindhoven', Eindhoven Actueel, via <http://www.eindhoven-actueel.nl/uitgaan/stratumseind/>

Gebruikt fotomateriaal:

'Visie op Positieve Veiligheid' (LoveLoveLove), p.6: Yvette Schoenmakers

'Agent bijt hond', p.20: Yvette Schoenmakers

'Alliantie West-Kruiskade', p.28: Archief Alliantie West-Kruiskade

'Woonkamer van de burgemeester', p.35: Peter van Rotten, oud-voorzitter Woonkamer

'De-escalate', p.41: Archief Indre Kalinauskaite, project De-escalate

'The best is yet to come', p.53: Yvette Schoenmakers

Eindnoten

¹ Positieve veiligheid sluit in dat opzicht goed aan bij andere initiatieven in de stad. Zo is er het Rotterdamse magazine *Gers*. De makers van dit blad willen op een positieve manier verslag doen van allerlei nieuwe ontwikkelingen in de stad. Een ander fraai voorbeeld is *Like je Wijk*. Hierin wordt met sociale media geprobeerd Rotterdammers in de wijk met elkaar te verbinden en te voorzien van positieve berichtgeving.

² Zie ook: Eysink Smeets, M. (2016), *Veiligheidsbeleving in Rotterdam*. Rotterdam/Amsterdam.

³ In andere disciplines is eenzelfde ontwikkeling aan de gang, onder meer in de gezondheidszorg en in de psychologie. Zo wordt onder de noemer *Positive Psychology* meer aandacht gevraagd voor het versterken van positief menselijke eigenschappen, waaronder betrokkenheid, geluk en doorzettingsvermogen.

⁴ Tops, P. (2007), *Regimeverandering in Rotterdam. Hoe een stadsbestuur zichzelf op nieuw uitvond*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas.

⁵ Zo blijkt uit de aanpak van de High Impact Crimes, de Veiligheidsindex 2014 en de resultaten van de Sociale Index 2016

⁶ Lub, V., & T. de Leeuw (2015), *Veiligheidsbeleving in Rotterdam. Een onderzoek naar percepties, ervaringen en waardering van beleid*. Rotterdam: Bureau voor Sociale Argumentatie; Eysink Smeets, M. (2016), *Veiligheidsbeleving in Rotterdam*. Rotterdam/Amsterdam.

⁷ <http://www.rotterdam.nl/veiligheidsindex2014>.

⁸ www.wijkprofiel.rotterdam.nl.

⁹ Schuilenburg, M. & R. van Steden (2014), *Positive Security. A Theoretical Framework, Positive Criminology. Reflections on Care, Belonging and Security* (M. Schuilenburg et al., eds.), The Hague: Eleven International Publishing, 19-32.

¹⁰ Tops, P. (2007), *Regimeverandering in Rotterdam. Hoe een stadsbestuur zichzelf op nieuw uitvond*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas; Schuilenburg, M. & R. van Swaaningen (2013), *Veiligheid in een laatmoderne cultuur, Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 3(2), 109-122.

¹¹ Schuilenburg, M. & R. van Steden (2014), *Positive Security. A Theoretical Framework, Positive Criminology. Reflections on Care, Belonging and Security* (M. Schuilenburg et al., eds.), The Hague: Eleven International Publishing, 19-32.

¹² Schuilenburg, M. & R. van Steden (2016), *Positieve veiligheid. Een inleiding, Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 6(3), 3-18.

¹³ Ricard, M. (2015), *Altruïsme: de kracht van compassie*. Utrecht: Ten Have, p. 116.

¹⁴ UNDP (1994), *Human Development Report, New Dimensions of Human Security*. New York, UNDP.

¹⁵ De groeiende verantwoordelijkheid van de burger keert terug in talrijke rapporten, waaronder 'Vertrouwen in burgers' van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2012) en 'Terugtrekken is vooruitzien' van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2013).

¹⁶ Forrest, R. & A. Kearns (2001), *Social cohesion, social capital and the neighbourhood, Urban Studies*, 38(12), 2125-2143.

¹⁷ Sampson, R.J., S.W. Raudenbush & F. Earls (1997), *Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. Science*, 277(5328), 918-924; Sampson, R.J. (2012), *Great American City: Chicago and the Enduring Neighbourhood Effect*. Chicago: University of Chicago Press.

¹⁸ Stokkom, B. van (2008), *Bange burgers, doortastende dienstverleners. Voorbij de retoriek van zelfredzaamheid. Veiligheid en burgerschap in een netwerksamenleving* (In: H. Boutellier & R. van Steden, red.). Den Haag: Boom Juridische uitgevers, 267-289.

-
- ¹⁹ Eysink Smeets, M., H. Moors, M. Jans & K. Schram (2013), *De Bijzondere Belofte van Buurt Bestuurt. Maakt Buurt Bestuurt in de Rotterdamse praktijk de verwachtingen waar? En welke uitdagingen zijn er voor de toekomst?*. Amsterdam: Lokaal Centraal; Schuilenburg, M. (2016), Positieve veiligheid en positieve vrijheid. Meninge van wijkbewoners in Rotterdam-Zuid over Buurt Bestuurt, *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 6(3), 46-60.
- ²⁰ Lub, V. (2016), *De burger op wacht. Het fenomeen 'buurtpreventie' onderzocht*. Rotterdam: Kenniswerkplaats Leefbare Wijken.
- ²¹ Fung, A. (2004), *Empowered Participation. Reinventing Urban Democracy*. Princeton/Oxford: Princeton University Press; Carr, P.J. (2005), *Clean Streets: Crime, Disorder and Social Control in a Chicago Neighborhood*. New York: New York University Press; Skogan, W.G. (2006), *Police and Community in Chicago: A Tale of Three Cities*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- ²² Stokkom, B. van (2008), Bange burgers, doortastende dienstverleners. Voorbij de retoriek van zelfredzaamheid. *Veiligheid en burgerschap in een netwerksamenleving* (In: H. Boutellier & R. van Steden, red.). Den Haag: Boom Juridische uitgevers, 267-289.
- ²³ Lub, V. (2016), *De burger op wacht. Het fenomeen 'buurtpreventie' onderzocht*. Rotterdam: Kenniswerkplaats Leefbare Wijken.
- ²⁴ Carr, P.J. (2005), *Clean Streets: Crime, Disorder and Social Control in a Chicago Neighborhood*. New York: New York University Press.
- ²⁵ Zimring, F. (2012), *The City That Became Safe*. Oxford: Oxford University Press.
- ²⁶ Inmiddels is 'stop & frisk' door de rechter als ongrondwettelijk beoordeeld omdat hierdoor grondwetsartikelen worden geschonden die onredelijke aanhoudingen verbieden en gelijke behandeling garanderen.
- ²⁷ Schuilenburg, M. (2016), Predictive policing: De opkomst van een gedachtenpolitie?, *Ars Aequi, nog te verschijnen*.
- ²⁸ Brands, J. (2016), Over warmte, gezelligheid en ontspanning: positieve veiligheid in stedelijke uitgaansgebieden, *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, (6)3, 35-52.
- ²⁹ Hirsch, L. (2012), *Music in American Crime Prevention and Punishment*, Michigan: University of Michigan Press
- ³⁰ Eysink Smeets, M., K. van 't Hof & A. van der Hooft (2012), *Zintuigbeïnvloeding in de veiligheidszorg. Een verkenning van de mogelijkheden*. Den Haag; WODC (2016), *Verkenning beleidsexperimenten lokale veiligheid. Inzet van psychologische inzichten ter voorkoming van uitgaansoverlast*. Enschede: Universiteit Twente.
- ³¹ Ariely, D. (2008), *Predictably Irrational. The Hidden Forces That Shape Our Decisions*. New York: HarperCollins Publishers.
- ³² Haans, A. & Y.A.W. de Kort (2014), Indammen van sociale agressie met dynamische verlichting. Het De-escalate-project in Eindhoven, *Justitiële verkenningen*, 4, 54-64.
- ³³ Bradford, B. (2011). 'Convergence, not divergence? Trends and trajectories in public contact and confidence in the police', *British Journal of Criminology*, 51(1), 179-200.
- ³⁴ Putnam, R. (2000), *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- ³⁵ Bouckaert, G., S. Van de Walle, B. Maddens & J.K. Kampen (2002), *Identity vs Performance: An overview of theories explaining trust in government*, Public Management Institute: Katholieke Universiteit Leuven.
- ³⁶ Tyler, T. (2001), Public trust and confidence in legal authorities: What do majority and minority group members want from the law and legal institutions?. *Behavioral Sciences and the Law*, 19, 215-235.
- ³⁷ Met betrekking tot het verwerven van sociaal kapitaal moet wel worden opgemerkt dat de overheid burgers kan stimuleren meer te participeren in netwerken en maatschappelijke organisaties, bijvoorbeeld in sportverenigingen.
- ³⁸ Tyler, T.R. (2005), Policing in black and white: Ethnic group differences in trust and confidence in the police, *Police Quarterly*, 8(3), 322-342; Van Craen, M., & W.G. Skogan (2015), Trust in the Belgian police: The importance of responsiveness, *European Journal of Criminology*, 12(2), 129-150.

-
- ³⁹ Nix, J., S.E. Wolfe, J. Rojek & R.J. Kaminski (2015), Trust in the police the influence of procedural justice and perceived collective efficacy, *Crime & Delinquency*, 61(4), 610-640.
- ⁴⁰ Goldsmith, A. (2005), Police reform and the problem of trust. *Theoretical Criminology*, 9(4), 443-470; Van Craen, M. (2012), Determinants of ethnic minority confidence in the police. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(7), 1029-1047; Broekhuizen, J., B. van Stokkom, D. Schaap & D. Maier (2015), *Serius nemen. Over het vertrouwen van burgers in de Amsterdamse politie*. Vrije Universiteit Amsterdam.
- ⁴¹ Cheurprakobkit, S. & R.A. Bartsch (2001), Police performance: A model for assessing citizens' satisfaction and the importance of police attributes. *Police Quarterly*, 4(4), 449-468.
- ⁴² Goldsmith, A. (2005), Police reform and the problem of trust, *Theoretical Criminology*, 9(4), 443-470.
- ⁴³ Nederveen, T. (2014). *Methodiekbeschrijving van de aanpak Veiligheid West-Kruiskade / Oude Westen in de Gemeente Rotterdam in de periode van 2008-2012*. Gemeente Rotterdam, p.13.
- ⁴⁴ <http://www.mr-beans.nl>.
- ⁴⁵ <http://www.dichtbij.nl/rotterdam-centrum-noord/regionaal-nieuws/artikel/4213545/tattooshop-walls-and-skin-opent-in-rotterdam.aspx>.
- ⁴⁶ www.opzoomermee.nl.
- ⁴⁷ <http://www.rotterdam.nl/veiligheidsindex>.
- ⁴⁸ <http://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/2016/rotterdam/delfshaven/nieuwe-westen/trend>
- ⁴⁹ Projectleider is dr. ir. Yvonne de Kort
- ⁵⁰ Daarnaast worden onder leiding van Nicole Weelen lichtscenario's getest op de werkvloer van de GGZ in Eindhoven.

Over de auteurs

Marc Schuilenburg doceert aan de afdeling Strafrecht en Criminologie van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij studeerde Rechten en Filosofie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Zijn nieuwste boek heet *The Securitization of Society. Crime, Risk, and Social Order* (NYU-Press, 2015).

Yvette Schoenmakers is criminoloog (Vrije Universiteit, 2006). Zij heeft een zelfstandig onderzoeksbureau en werkt als gastdocent aan de Politieacademie. Haar onderzoek richt zich op zware en georganiseerde criminaliteit, in relatie tot de veiligheidspraktijk. Recente publicaties: *Elke dump is een plaats delict* (2016); *De onvindbaren* (2017); *Notoire straten* (te verschijnen).

Judith van Zanten is junior onderzoeker en heeft een achtergrond in de psychologie en criminologie. Voor verscheidene opdrachtgevers werkte zij mee aan projecten over onder andere burenc conflicten, de opsporing van veroordeelde voortvluchtigen, lokale ondermijning en de invloed van gedrag van verdachten op het strafproces.

Contact

m.b.schuilenburg@vu.nl